

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоңнар депутаттарының область Советинин органы

1953
сентябрь
17
ЧЕТВЕРГ
№ 181 (2866)
ЕРТӨӨ 20 КОП.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясынын Төп Комитетинин Пленумунун дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Чоовта чаа Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясынын Төп Комитетинин Пленуму болуп эрткен.

I. ССРЭ-ниң көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер

дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелин Пленум дыңнаан болгаш чугаалашкан база чогуур доктаалды үндүргөн.

II. СЭБП Төп Комитетинин бир дугаар секретарына эш Н. С. Хрущевту Пленум сонгаан.

ССРЭ-нин көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунун 1953 чылдын сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтун илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

I.

Коммунистг партиянын удуртулгазы-биле тургустунган болгаш бижыккан ССРЭ-ниң социалистг көдээ ажил-агыйын күчүлүг индустрия-техниктиг суурга даянып турар болгаш делегейде эң-не улуг болгаш механизастатынган көдээ ажил-агый болуп турар. Үүрмек бараанын тараачын ажил-агыйнын мурунуга, а ол ышкаш капиталистг улуг көдээ ажил-агый бүдүрүлгезинин мурунуга болунун шиптирланг артык күштүүн ол маргыш чокка бүзүрөткен.

Колхозтарнын амгы үенин техниказы-биле чепсеглетинген илтинин ажил-агыйн чыйгылыш чокка хөгжүп турар болгаш колхозчу тургузу бижыгып турар. Колхозтар болгаш совхозтар көдээ ажил-агыйнын продуктулуунун дыка өзүлдезин болгаш оон бедик бараанын хандырганнар. Дайын сөөлдүндөгү чылдарда тараа бүдүрүлгезин катап тургустунган болгаш дыка калбартынган, бистин чуртувус тараа-биле хандырттынган. Хөвөннин, чигир сөөклязынын, эъттин, сүттүн, дүктүн болгаш өске-даа продуктуларын күрүне белеткелдери улгаткан. Күрүне белеткелдеринден аңгыда, бистин көдээ ажил-агыйныс аш-чемини хөй санын продуктуларын кооператив болгаш колхоз садын дамчытыр сайгарып турар. Колхоз экономиказы бүгү таладыг хөгжөөн тудум-на колхозтарнын нити байлаа өзүп, колхозчуларнын акша болгаш натура орулгалары улгадып турар.

Тайбын тургузушкунун чылдарында-даа, база дайынныг шылгалдаларын аар-берге чылдарында-даа социалистг көдээ ажил-агый болунун амдыралчы улуг күжүн, чоңу аш-чем-биле, а чик болгаш аш-чем үлетпүрүн—чиг-эт биле улам өзүп турар хемчээл-биле хандыраар аргалын бүзүрөдиг көргүскөн.

Ыңчалза-даа көдээ ажил-агый продуктуларын бүдүреринин деннели чоңун аш-чем продуктуларын талазы-биле, а чик болгаш аш-чем үлетпүрүн чиг-эт талазы-биле өзүп турар негелделери долу хемчээлде хандыраар турар болгаш көдээ ажил-агыйнын техниктиг чепсеглетингенинге база колхозчу тургузуда салдырган аргаларга дүшпейн турар.

Ам, бистин чуртувуста күчүлүг, техника талазы-биле болбаарангай аар индустрия тургустунган болгаш колхозтар дыка бижыга берген үезде, аяаа үндөзүлөөш көдээ ажил-агыйн бүгү адырларынын шынгыг көдүрүлүшкүн хандыраарын база ийи-үш чылдарын дургузуда бистин чуртувустун бүгү чоңунун аш-чем бараанына бүгү хандырттынган турар чоруун шынгыг бедидеринин болгаш оон-биле кады материалды чагаай амдыралдын улам бедик деннелин колхозчу тараачыларнын бүгү массазына хандыраарын бүгү чугула байдалдары бар болуп турар.

Оон-биле кады, социалистг улуг көдээ ажил-агыйн канчаар-даа аажок улуг аргалын ам-даа багай ажылатып турар деп СЭКП ТК-ның Пленумо демделген тур. Хөй-хөй колхозтарда болгаш райондарда тараа, крупа, лён, чигир сөөклязынын, үс болгаш өске-даа культуларын дүжүттери чавыс хөвөөр болуп турар. Көдээ ажил-агыйнын продуктулуунун өзүлдези, мал ажылынын хөгжүлдези, картофель, ногаа, лён-долгунен, мал чийн тараалар болгаш өске-даа мал чени культуларын бүдүрүлгезин улус ажил-агыйнын негелделеринге дүшпейн турар. Көдээ ажил-агыйнын бо болгаш өске-даа чамдык чугула адырларынын хожудаашкыны болза, чоңун амдыралчы негелделерин хандыраар турар чик болгаш аш-чем үлетпүрүн улам ыңайгы хөгжүлдезин саададып турар болгаш колхозтарнын база колхозчуларнын орулгалыг өстүреринге улуг моондак болуп турар.

Мал ажылынын хөгжүлдезинин талазы-биле ажил таарымчалыг эвес болуп турар. Ажил-агыйнын ол чугула адыры хөй-хөй колхозтарда ам-даа бедик барааныг болгаш бедик орулгалыг болу бербез, малдын ажаалдазы багай. Сөөлгү чылдарнын дургузунда малдын баш саны дыка оожум өзүп турар, а чуртта инектерин баш саны амгы үеге чедир дайын мурунундагы деннелиге чептээ. Малдын продуктулуу чавыс, малдын өлүп чидери улуг, кыс малдын кызыраар чоруу улуг. Колхозтарда малга чөм суур кошкак хөгжөөн, эки сизени, сизосту, корноплодтарын болгаш картофельди бүдүрүп турары эвөөш. Малдын баш санын мал кажалары-биле чедиме чок хандыраар, фермаларда хөй күш үндүр ажилдар кошкак механизастатынган.

Көдээ ажил-агыйнын хөгжүлдезинде улуг четпес чүдүл болза, картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинде улуг хожудаашкыны болуп, ол чорук хоорайлар-

нын болгаш үлетпүр төптөрүнүн чоңун ол продуктулар-биле хандыраарын экижидеринин херээнге шиптыктап турар. Картофель бүдүрүлгезинде хожудаашкын мал ажылынын улам ыңай көдүрүлүшкүнүн херээнге база шиптыкташкын болуп турар.

Улуг четпестер совхозтарнын ажылында бар, ол ам-даа үлетеринин болгаш бедик орулгалыг социалистг ажил-агыйлар болу бербезинер. Хөй-хөй совхозтарда көдээ ажил-агый культуларыннын дүжүттүү болгаш мал ажылынын продуктулуу чавыс, ажил-агыйны эвес чорукту, бүдүрүкчү эвес улуг чарыгдаларын болгаш акша-хөрөнгилеринин база материалдарын ажыр чарыгдаларын болдуруп турар, продуктуларын херек кырында бот-үнеси улуг. Хөй-хөй совхозтар бүдүрүлгезин эки тудуларын-биле хандырттырмаан, малды таарымча чок туттуган бөдүүн кажаларга болгончок-ла тургузуп турар. Мал ажылынын болгаш совхоз бүдүрүлгезинин өске-даа адырларынын механизастатын дыка хожулап турар, чурттала тудуу багай болгаш четпес хемчээлдег чорутууп турар.

Көдээ ажил-агый бүдүрүлгезинин нитизи-биле четпес деннелин болгаш көдээ ажил-агыйнын элөөн хөй чугула адырларынын илереп келген хожудаашкынын чылдагааннары чүдөл?

Улус ажил-агыйнын бүгү адырларынын чедиминин хөгжүлдезинин эргежок чугула чүдүл болуп аар индустриянын бүгү хемчеглер-биле калбарырычче улагышыкынын Коммунистг партия хажык чок чорудуп келген болгаш бо талазы-биле эң улуг чедиминерин чедип алган. Улус ажил-агыйнын бирги ээлчегини бо сорулгазын шиптирээринче кол кичээнгени салган, кол күштерин болгаш хөрөнгилерин ынаар улаандырып турган. Чуртту индустриализастаарынын херээнге бистин эң эки кадрларыныс ажылдап турганнар. Аар индустрия-нын-даа, көдээ ажил-агыйнын-даа, база чик үлетпүрүн-даа бедик темпирлертиг чавыс улгагы хөгжүлдезин хандыраар аргалар биске чок турган. Аяаа эргежок чугула баштайгы чүдүдери тургузары чугула турган. Ам ол баштайгы чүдүлдер тургустунган. Күчүлүг индустриялыг суур, бижыккан колхозтар болгаш ажил-агый тургузушкунун бүгү адырларынын талазы-биле белеткелди кадрлар бисте бар.

Ыңчалза-даа көдээ ажил-агыйнын элөөн хөй чугула адырларынын хожудаашкынын өске чылдагааннары, бистин ажылыстыг четпестеринге, көдээ ажил-агый удуртулгазынын четпестеринге үндөзүлгезин чылдагааннар, азы бистин боттарыныс ханааржыр чылдагааннар база-ла бар.

Ындыг чылдагааннарын санынга хамыктын мурунуда социалистг ажил-агыйны чоруктуу чорутулгазынын үндезин принциптеринин бирээни болуп — бүдүрүлгезин хөгжүлдезинге, оон орулгалыг чоруну улгатыраарына ажылдакчыларнын материалдыг сонургалдынын принциптин көдээ ажил-агыйда үрөп турары хамааржыр. Хөвөө, чигир сөөклязынын, шай, цитрус бүдүрүлгезинде чедиминин ажылатынын турар материалдыг сонургалдыг чоруктуу ол принциптин көдээ ажил-агыйнын өске элөөн хөй чугула адырларында таарыштыр чорутумай турарын практика көргүзүп турар.

Колхозтарнын хову болгаш мал продуктуларын ыявалда дужаарда колхозтарга бижыгылап берген черин азы чер шөлүнүн тектар бүзүрүлдөн барымдаалап санаар дугайында партиянын болгаш казактын тургускан принциптин илтинин ажил-агыйнын бүгү адырларын хөгжүлдезинге колхозтарнын сонургалдыг чорун болдураар болгаш болун долузу-биле бадтыкван. Ыңчалза-даа, белеткелдерин практиказында ол принципти хажыдып турар, чүл дие көдээ ажил-агый культуларыннын бедик дүжүдүн аа база мал ажылынын бедик продуктулуг чорун чедип ап турар муракчы, эки ажилдап турар колхозтарга күрүнөге продукциянын ыявалда дужаалдазынын талазы-биле онаалданы хожудангай, багай ажилдап турар колхозтарындын колдуунда дыка улуг хемчээлдерге дүрүм ышкаш доктаалды берип турар.

Шак ындыг шын эвес практика көдээ ажил-агый культуларыннын дүжүттүүн болгаш мал ажылынын продуктулуун бедидери дээш демиселге идиг бербейн турар болгаш муракчы колхозтарын деткивейн турар. Ындыг система турда муракчы колхозтар болгаш көдээ ажил-агый продуктуларыннын бүдүрүлгезин улгатырып, ак-сеткилдег ажилдап турар колхозчулар деткивинейн турар болгаш нитинин ажил-агыйнын бижыгларыннын көдээ ажил-агый культуларыннын дүжүттүүн болгаш мал ажылынын продуктулуун улгатыраарын дугайында багай сагыш салып турар колхозтар болгаш колхозчулар-

ССРЭ-ниң көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдеринын сорулгаларын күүседиринге боттарынын күштерин салып, чогаадыкчы инициативаны калбартырычче бүгү колхозчуларын, МТС-тернин болгаш совхозтарын ажылдакчыларын СЭКП ТК-ның Пленуму кыйгырып тур.

биле деннэрге олардан арай ажыктыг эвес байдалга кирип турар.

Көдээ ажил-агыйнын ол чугула адырларынын хөгжүлдезин күрүненин талазында четпес деткээни болза, мал ажылынын, а ол ышкаш ногаа болгаш картофель бүдүрүлгезинин хөгжүлдезинде хожудаашкыга элөөн улуг хемчээлдег дузалап турган. Мал ажылынын продуктуларына, картофельге болгаш ногаага амгы үеге чедир турган белеткел болгаш садып алыр өрткөтөр көдээ ажил-агыйнын ол адырларынын хөгжүлдезинге колхозтарнын болгаш колхозчуларнын материалдыг сонургалдыгына кошкак идиг болуп турган.

Хуунун эрге-ажыктарын нитининге чагыртып тургаш, артылгы нитинин болгаш хуунун эрге-ажыктарын шын колбаштыраар деп — колхозчу ажил-агыйнын артылгы хевиринин эң чугула принцип хөй-хөй колхозтарга үрөтүнгөн турган. Устаа баугаар көдээ ажил-агый артылгы кол болгаш шиптирлөгү чүдүл нитинин ажил-агый болуп. Оон-биле кады, хөрөңлекчи негелделер амдызында нитинин ажил-агыйнын күсели-биле ам-даа долу хандырттырган туруп шыдаас төлөөлө, оларын хандыраарына хуузунда дузалаар улуг эвес ажил-агый болуп эргени колхозчу эрге бүзүрүнгө тылсып турар. Ол принциптин үрөтүлүшкүн, кыдаан чанын ажил-агыйнын продуктулар дужаарын нормаларын бедиктеки, колхозчуларнын хууда ажил-агыйнын талазы-биле үндүрүг политиказында биске бар турган четпестер болза, колхозчулар хуу өңчүзүндө инектерин, хаванарын болгаш койларын баш санынны эвээзээринге чедирген. Ындыг байдал колхозчуларнын эрге-ажыктарын чүгле дорамчылап турар эвес, харын социализмнин бүгү үезинде коллективтиг ажил-агыйнын карачангыс шын хевирин болуп турар колхозтарнын артылгы хевиринин укур-утказын хажыдарына чедирип турар.

Көдээ ажил-агыйнын амдыралчы чугула элөөн хөй адырларынын улуг хожудаашкынын кол чылдагааннарын бирээни болза, көдээ ажил-агыйнын социалистг күрүненин хандырганы күчүлүг техниканы мырнайып чедиме чок ажылап турары болуп. МТС-терин дыка хөй кезинде тракторларга, комбайнарга элөөчегин ажылдап кылышыкын ам-даа чавыс, машиналарын аяаа хөй турар чоруу улуг, көдээ ажил-агыйнын эң чугула ажилдарын чорударын хуузазын уламдыгып турар, ол чорук сөөлдү кээп дүжүттүн чидириндег болуп чорунга болгаш чедир ажаап албас чорукка чедирип турар. Тараа культуларын, чигир сөөклязын болгаш хөвөөн тарып кылырыннын механизастатын бедик деннелиг турза-даа, мал ажылы, картофель, ногаа, лён болгаш өске-даа культулар бүдүрүлгезин дээш ышкаш улус ажил-агыйнын шак ындыг чугула адырларын механизастатынын хожудаашкынын болдураар.

Чурттуу янзы-бүрү зоналарынын бойдуз болгаш ажил-агый талазы-биле чүлү-бүрү байдалдарын барымдаалап тургаш, көдээ ажил-агый культуларыннын тарып кылышыкынын комплексилег механизастатын хандырып болуу дег шак ындыг машиналар системаны амдыга чедир тургустуузмаан. Чер андарларынын, чажарынын, ажаап алышыкынын механизастатынын эң-не бедик деннели чедип алдынган чер болуп тараа ажил-агыйныда безин ажаап алышыкын соонда тарааны шакнарга арылап кылырыннын талазы-биле, тараа ботун болгаш саван бедиринин база сарааттаарынын, организмитг болгаш минералдыг удобрениелерин клиренин талазы-биле хөй күш кирер ажилдар багай механизастатынган хөвөөр болуп турар. Мал чедимин бүдүрүлгезинин талазы-биле сизен кезилдезинин механизастатын дыка өскөн турза-даа, сизенин сарааттаарынын талазы-биле оон дараазында коңчү чугула ажилдар механизастатынмаан. Көдээ ажил-агый машиналарыннын чаа хевирлерин чогаадырынын болгаш бүдүрүп үндүрерин шынгыг адырнын талазы-биле, массалыг бүдүрүлгезинин машиналарын чогаадыр ажилды экижидерин болгаш белеткээрин шанырын бедидеринин талазы-биле ажилдарды улуг хожудаашкын болдураар.

МТС-терде бар, техника талазы-биле белеткелдиг кадрларын негеп турар нарын техниканы колхозтарнын чүлгө хову ажилдарыннын үезинде тускайлап үндүрүп турары сезонуг ажылдакчыларга хүлөөдип берип каан. МТС-теринин удуртукчу кадрларыннын хөй кезин четчир инженер-техниктиг болгаш агрономиктиг белеткелди чок болуп турар болгаш механизастатынган улуг көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин мергежилдиг удуртукчу хандыраар болуп.

Көдээ ажил-агыйнын элөөн хөй адырларынын улуг хожудаашкынын эң улуг чылдагааны болза, колхозтарын, МТС-терин болгаш совхозтарын партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын талазында багай удуртканы. База хамыктын мурунунда көдээ ажил-агый кадрларын шипти адырынын болгаш таарыштыр тургузарыннын база көдээ партия-политиктиг ажилды чорударыннын херээде багай удуртулга болуп.

Амгы үенин техниказы-биле чепсеглетинген, социалистг улуг көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин чүлгө хун-бурунун мергежилдиг удуртулгазы бар турда чедиминин хөгжүү шылдар. Улгатыр катыштырылганы чоруткан соонда колхозтар хөй адырлыг, нарын ажил-агыйлар апарганнар. Амгы үенин техниканы, совет агрономия эртеминин чедиминерин болгаш көдээ ажил-агыйнын муракчыларыннын база чаартыкчыларыннын эң байлак дуржулганын калбаа-биле ажилдарына бүгү эргежок чугула байдалдар ам тургустунган.

Колхоз, совхоз, МТС, район бүрүзүн, көдээ ажил-агыйнын адыр бүрүзүн база көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин нитизи-биле удуртуп бидирин бо бүгү негеп турар. Моон алырга, эң чугула негелде болза, колхозтарын, МТС-терин, совхозтарын, районнарын бажыга удуртукчу ажилдакчыларын, агрономнарын, инженер-механизаторларын, зоотехниктерин, экономистерин болгаш көдээ ажил-агыйнын өске-даа тускай эртемнигеринин мергежилдиг кадрларды турары болуп. Бо эң чугула чүлү чокка социалистг улуг көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин моон ыңай бурунгаар шипчеп шылдаас.

Ындыг турбуже, көдээ ажил-агый органнынын системасында ажылдап турар дээл болгаш ортумак эртемниг 350 муң тускай эртемнигерин шиптикед колхозтарда 18,5 муң болгаш МТС-терде—50 муң тускай эртемнигер ажилдап турар. 94 муң колхоз даргаларыннын шиптинде чүлгө 2,4 муң кижидээ эртемниг болгаш 14,2 муң кижиге тускай ортумак эртемниг болуп турар. МТС-тер директорларыннын, МТС-терин кол инженерлеринин болгаш кол агрономнарыннын дыка хөй кезин дээди эртем чок болуп турар. Агрономнарыннын, инженерлеринин, зоотехниктерин, ветеринар ажилдакчыларыннын болгаш өске-даа тускай эртемнигеринин кол массазы янзы-бүрү албан черлеринде олуруп турар, а МТС-терде, колхозтарда болгаш совхозтарда көдээ ажил-агыйнын мергежилдиг кадрлары дыка чедимпейн турар.

Элөөн хөй министрстволарыннын, ылангыя ССРЭ-нин Ыйа болгаш саазын үлетпүрүн министрствозууну, ССРЭ-нин Тудум материалдар үлетпүрүн министрствозууну, Центросоюзтун, чурт болгаш кооператив үлетпүрүнүн талазында көдээ ажил-агыйга колхозтарын, МТС-терин болгаш кооператив ажил-агыйнын ыяш материалдары-биле, тууйбу-биле, чугула-биле болгаш шывыг-биле хандыраарыннын талазы-биле дузаламчыны четпес көргүзүп, ол чорук колхозтарга болгаш совхозтарга мал болгаш өске-даа бүдүрүдгө бажынарыннын тудушкунун, а ол ышкаш МТС-терде тудушкуну шиптыктап турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму база санап тур.

Адактын сөөлдүдө, колхозтарнын боттарында, колхозтарын даргаларындын болгаш башгаар черлеринден, колхозчулардан хамааржып турар чылдагааннарын дугайын чугаалаар херек. Хөй-хөй артылгыларды куш-ажылды сагыла-чоруму ам-даа чавыс, колхоз бүдүрүлгезинге колхозчулар долу хемчээл-биле четпес эвес киржип турар. Колхозчуларын кыш-ажылын эки организастаны чер болганда эвес. Нитинин өңчү-байлаан медерелдиг эвес, сагыш салынгыр эвес көөр чоруктарын эвээш эвес фактылары бар болуп турар.

Көдээ ажил-агыйнын элөөн хөй чугула адырларында байдал таарымчалыг эвес деп көргөш, Коммунистг партиянын Төп Комитетинин пленуму болза, социалистг бүгү көдээ ажил-агыйнын күчүлүг көдүрүлүшкүнүн хандыраары-биле колхозтарыннын, совхозтарын болгаш районнарыннын көдээ ажил-агыйнын хожудал турар адырларын муракчыларыннын деннелинге чедир көдүреринче улганган элөөн хөй улуг хемчеглерин аа чорудары эргежок чугула болгаш сонгааратынмас деп санап тур. Сорулга болза, эң чоокку ийи-үш чылдарын дургузунда бистин чуртувустун чоңунун аш-чөм продуктуларына өзүп турар негелделерин четчир-биле хандыраар болгаш чик болгаш аш-чөм үлетпүрүн чиг-эт-биле хандыраар болуп.

(Улангыя 2-ги артында)

ССРЭ-нің көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунун 1953 чылдын сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтун илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

(Эгеги I-ги артында).

II.

Мал ажылының улам ыңайгы хөгжүлдесинин дугайында колхозчуларнын, ажылчынарнын болгаш албан-хаакчыттарнын ажыл-агыйларынын мал ажылының продуктуларынын баяыла дужаалгаларынын нормаларын кудуладыр дугайында

Дайыннык чылдарында мал ажылынга таварышкан аар-берге чидиргилерин колхозтар болгаш совхозтар кыска хуусаада долдуруп ап, малдын баш санынын дыка немелде өзүлдесин чедип алганнар. 1945 чылдын июльдан 1953 чылдын июльга чедир үенин дургузунда ССРЭ-ге мыйыстыг бода малдын баш саны 11,3 миллион баш, хойнуң болгаш өшкү-нүн—53,9 миллион баш, хаванын—25,1 миллион баш база чылгы малдын—6,2 миллион баш өскөн.

Мал ажылының хөгжүлдесинде чедип алдынган чедишкениер мал ажылынын продуктуларынын күрүне белеткелдеринин хемчээлин көүдүндүр арганы берген: 1952 чылда эт белеткел 3 миллион тонна болган, ол болза 1940 чылдык белеткелге бүдүн чартык катап ажайп турар, сүт белеткели—10 миллион тонна, азы 1940 чылдан барык 1,6 катап хөй, дүк белеткели—182 муң тонна, азы 1940 чылдан 1,5 катап хөй болган.

Дыка хөй совхозтар болгаш колхозтар малдын бедик продуктууну чедип алганнар. Кострома областын «Каравеева», Омск областын «Омский», Москва областын «Горки-11», «Лесные поляны» болгаш «Холмогорка», а база чамдык өске-даа совхозтарда сөөлгү чылдарда чылда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 5500 килограмм ажык сүттү саап ап турар. 1952 чылда 200 ажык колхозтар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 4 муң килограмм ажык сүттү саап алганнар. Кострома областын Кострома районуун «Октябрь 12», Москва областын Лутовский районуун Сталин аттыг, Раменский районуун Мологов аттыг, Архангельск областын Холмогорский районуун «Чаа амдырал» болгаш өске-даа хөй-хөй колхозтар 1951—1952 чылдарда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 4 муңдан 5 муң чедир болгаш оон-даа хөй килограмм сүттү алганнар.

Хойдан 6,5—7 килограмм чинге дүктү бедик кыргылдазын — Ставрополь крайнын «Советское Рунс» болгаш «Большевик», Алтай крайнын «Рувосский», Грозный областын «Червильные буруны», Саза ол ышка Ставрополь крайнын Хову районуун «Советтерини куртту», Илатовский районуун «2-ги беш чыл» колхозтары, Ростов болгаш Грозный областын база Алтай крайнын элээн каш колхозтары алганнар.

Чернигов областын Черниговский районуун «Плесветный Жовтець», «Новий шлях» колхозтары, Полтава, Москва областарнын элээн хөй колхозтары чус гектар тараа шөлүнден 2—4 тонна дириг дензилг хаван ээдин ап турарлар.

Нитиниң малынын баш санынын немелде өзүлдесин белгиле оң продуктуунуң денели мырнайла чөтпес деп СЭКП ТК-нын Пленуму оон-биле кады демделеп тур. Чуртта инектин баш саны дайын мурунуну денелинге 3,5 миллион баш санга чөтпез, а 1928 чыл-биле денизерге 8,9 миллион башка эвезжээн. Чугле чангыс 1952 чылда чуртта нитиниң биле мыйыстыг бода малдын нити саны 2,2 миллион баш, а инектин баш саны—550 муң баш кызырылган, ол аразында чуртта чылгы малдын баш саны революция мурунда үе-биле денизерге 60 хуу, дайын мурунда, 1940 чыл-биле денизерге 27 хуу кызырылганын болган дээрин болада чогуур. Ажыл-агыйнын шын чорутканда чылгы малдын баш санынын эвезжешкени продукттуг малдын баш санынын дыка хемчээлдиг көүдүндүр арганы берип турган. Ынчалза-даа ол болдуунаан. Малдын баш санын өстүреринин күрүне планнары чыл-чылда күсетинмейн турар. Малды багай ажаап турарын харазы-биле мал ажылынын продуктуг чоруунун эң-не чавызы уламчылавышан турар. Ынчарга сөөлгү үед сүт саалдазын, дүк кыргылдазын болгаш мал ажылынын талазы-биле чамдык өске-даа көргүзүлгелерин кудулаашкыны колхозтарда бар болуп турар. Колхозтар малдын хараакчындан малдын улуг чидиринге таваржып турар болгаш кыс малдын кызыраар чорууну харазы-биле дыка хөй санын анык малдарны чедир албайн турарлар. Колхозтарын, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажыл-агый органдарынын дыка хөй удурткучлары нитиниң малын дагын өстүрер талазы-биле фермаларда ажылды организаастарынын орунуга колхозчулардан малды массалы-биле сатып аларын үр-гүдүлөп турарлар.

Ылангы мал ажылынын хөгжүлдесинге улуг чөтпестери сөөлгү чылдарда Казак ССР-нин, Киргиз ССР-нин, Калинин, Калуга, Кострома, Новгород, Вологда, Смоленск, Киров, Новосибирск болгаш Воронеж областарнын колхозтарына база совхозтарына болдурган.

Мал ажылы дайын мурунда чылдарда-даа чөтпес сайзырап турган болгаш эт база сүт продуктуларына чоңуң херегелдиг, чик үлдүпүре—чиг эттин чугула хевирлерин бүрүнү-биле хандырып шыдавайн турган. Амгы үеде, улус ажыл-агый чөтпес, улус бедик чадага көдүрүлдө, а мал ажылынын продуктуларына чоңуң ителгенде хемчээл чокка өскенде мал ажылынын үргүлчүлөвишаан турар хожудаашкыны ажылчы ойнарын материалдык чаагай байдалынын улам ыңайгы көдүрүлүшкүнүнү орунуга болгаш чик база азы-чөт үлөтүрүнүн хөгжүлдесинге улуг моондак болу берген.

Мал ажылынын хөгжүлдесинде таарымча чөк байдал хамыктын мурунда мал чермеринин бүдүрүлгезинин болгаш белеткелдин хожудап турары-биле тайылбырлатынар. Хөй-хөй колхозтарда сизин тарылгазы сула хөгжүп турар, чаагаар бүткен одалык черлерин болгаш тараан сизинерин дүждүдү өң-не чавыс, корнеплодтарын, чермерлик бахча культуларынын, а база силоска хереглээр кылдыр тарып турар кукурузанын болгаш тарымал тооруктун бүдүрүлгезин сандаргай байдалда туруп турар. Мал черинге картофельди эң-не хөй эвес хемчээлдерге бүдүрүп турар. Мал чери культуларынын чавыс дүждүтүрүнүн, а база сизин ажаап алышкынын болгаш ылангы сизин сарааттаарынын, саван чымдазынын база сарааттаашкынын кошкак механизаастаашкынын түнелинде бөдүүн чермерни белеткээриниң планы чыл-чылда күсетинмейн турар.

Мал ажылында, бирги ээлчеге суг хандырылганын база мал чери белеткээриниң хөй күш кирер ажылынын ам-даа чөтпес механизаастааны болза фермаларда күш-ажылды бүдүрүкчүлүгүнүн өзүлдесинге улуг моондак болуп турар. Мал ажылынын фермаларында мурунку хевээр эвээр бүдүрүкчүлүгү холдун күш-ажылы колдоп турар.

Ховунун кандаачал районнарында малды суг-биле хандыры багай байдалда туруп турар чорук малдын баш санынын өзүлдесинге болгаш оң продуктууну бедидеринге моондак болуп турар.

Хөй-хөй колхозтарда мал кажалары тударынын планнары күсетинмейн турар, оон хараазы-биле кышкы үеде эки таарыштынмаан кажаларга малды сыммарлаштырып кирип турар.

Мал ажылынын хожудаашкынын улуг чылдагаанынын бирээзи болза, көдээ ажыл-агыйнын ол чугула адырларынын хөгжүлдесинге колхозтарын болгаш колхозчуларнын материалдык сонургалынын чөтпезинде болуп. Хөй-хөй колхозтар мал ажылынын продукциязынын дыка хөй кезин амдыгаа чедир ыяавыла дужаалдаларынын күсели-биле күрүнеге дужаап турганнар, а эттин, сүтүн, саржаганын, дагаа чуургазынын күштүгү турар белеткел өртөктери нитиниң мал ажылынын сайзырадырынга колхозтарын болгаш колхозчуларнын эргежок чугула сонургалын тургуспайн турган.

ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозу, ССРЭ-нин Совхозтар Министрствозу, чер-чериниң хөй-хөй совет болгаш көдээ ажыл-агый органдары элээн каш чылдарын дургузунда мал ажылынын хөгжүлдесинде чөтпестер-биле этежиң, херек кырында мал чермеринин бүдүрүлгезин көүдүндүр, бүгү малды кажалар-биле хандырып, мал чериниң белеткелдинин болгаш фермаларда улуг күш кирер ажыларны механизаастарын калбартып, өөр малдын бөдүүн өзүлдесин экижидер болгаш чаш малды камгалап аларын хандырып дээр чогуур хемчеглер албааннар. Эртемин чедишкениери болгаш муракчы малчынарнын дуржулгазы бүдүрүлгеге чөтпес шингээтинип турар болгаш колдуунда эң дээр колхозтарын болгаш совхозтарын ажылдалы болуп хевээр артышаан турар.

Колхозчуларнын хууда өчүзүндө мал ажылынын талазы-биле херек багай болуп турар. Чер-чериниң хөй-хөй партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органдары бо херекче кичээнгени илеси-биле кошкаткан, колхозчу өрөгө бүрүзү малды көдээ ажыл-агый артелиниң Уставында көрдүнгөн нормаларнын хемчээли-биле өстүрүп алын дээр эвээр сатып салып турар, малды чермер-биле болгаш одалар-биле хандырынга колхозчуларга дузаламчы көргүспейн турар.

Мал ажылынын, ылангы бир дугаар ээлчеге нитиниң малынын эң дүргөн көдүрүлүшкүнү чуртка амдыралчы чугула ужур-дузалыг болуп болгаш ам үеде партия биле күрүнеин көдээ ажыл-агыйда эң-не сонгаарладып болбас сорулгазы деп Пленум санап тур.

СЭКП ТК-нын Пленумунун доктаадыры болза:

1. Мал ажылынын хөгжүлдесинде шыдажыр аргажок хожудаашкынын зууткаары, быжыг чөк-суурну тургузары, малдын баш санын болгаш куштарын кажалар-биле хандыры, мал ажылынын продуктууну шиптирлини-биле бедидерин, малдын баш санынын өзүлдесин улам бедик темпелерин, оон ускаалынын экижидерин чедип алары болгаш эң чоокку 2—3 чылда мал ажылынын продуктуларынын бүдүрүлгезин шыггы көүдүндүр чедип алары ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозунуң, ССРЭ-нин Совхозтар Министрствозунуң, партия, совет, көдээ ажыл-агый органдарынын эң чугула сорулгазы деп санаар.

2. 1954 чылда малдын баш санын бүгү көдээ ажыл-агыйга дараазында хемчээлдерге чедирер эргежок чугула деп санаар: инектерин—29,2 миллион баш, мыйыстыг бода малдын нити баш санын—65,9 миллион баш, хөй болгаш өшкүнү—144,4 миллион баш, хаванын—34,5 миллион баш чедирер.

Сүт продукциязынын нити чылдазын көүдүндүр болгаш бодун немей өстүрүп тургаш мыйыстыг бода малдын баш санынын өзүлдесин хандырып сорулга-биле эң чоокку чылдарда мыйыстыг бода малдын фермаларына инектерин баш санынын бот дензин хоорай чанынын районнарынын колхозтарына 60 хуудан эвээр эвес, оон артан районнарын колхозтарына 50 хуудан эвээр эвес, ынаагарга Казакстанын, Ортагы Азиянын, Закавказьенин, Соңгу Кавказтын, Астрахань, Чкалов, Чита областарнын, Бурят-Моол АССР-нин болгаш Тыва автономнуң областын ховулуг, ховар үнүштүг болгаш бедик дагыл районнарын колхозтарына 40 хуудан эвээр эвес кылдыр бедиктен турарын колхозтарда инектерин баш санын эң дүргөн көүдүндүр сонгаарладып болбас сорулгазы деп санаар. Инектерин баш санын өстүрериниң планын күсеткенде чүгле ынаагаарда мыйыстыг бода малдын баш санын өстүрер талазы-биле планы күсеткен деп санаар доктаадыр.

Куш ажылы улам ыңай хөгжүдөр сорулга-биле колхозтарда куш ажылынын фермалары 1954—1955 чылдарда зоналарын онзагай байдаларын барымдалаш, тараа культуларынын тарылгазынын 100 гектар бүрүзүне 100—200 баштан эвээр эвес онзагы кыс дагаларды турары эргежок чугула деп санаар. Ховулуг районнарын колхозтарына индейкаларын баш санын бүгү хемчег-биле көүдүндүр, а шынаа одаларлыг болгаш суг хөвөлөктер-лик колхозтарга дагаандагында, кастарын болгаш өдүрөктери база өстүрер. Колхозтарга хөвөлөктер-лик башы ажылы бүгү хемчег-биле хөгжүдөр.

Областарга, крайларга болгаш республикаларга малдын баш санын өстүрер болгаш оон продуктууну бедидер талазы-биле боттарынын планнарына онзалдарын доктаадыры хандырын ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозуна, ССРЭ-нин Совхозтар Министрствозуна, а районнарга болгаш колхозтарга оон хандырын Республикаларнын Министрлер Чөвүлелине, край-кусокмарга, облүксокмарга болгаш райкусокмарга хулазыр. Онаалдаларын доктаадыра ангы-ангы районнарын, колхозтарын болгаш совхозтарын малдын канды-бир ангы чүзүнерин хөгжүдөр-инге таарымчалыг болгаш өске чүзүнерин хөгжүдөр-инге таарымчалыг эвес экономиктиг болгаш аглар-бойду байдалдарын бүгү талазы-биле өрө-нөп көөр.

3. Партия биле чазактын чорутканы күрүнеге мал ажылынын продуктуларынын ыяавыла дужаалга-

ларынын гектар барымдалаар принципин шыггы боттандырат. Мал ажылы хөгжүдеринин талазы-биле муракчы колхозтарга бедиктен онаалга бээрин хоралыг практиказын болдурбас. Бир районнун девискээринге дужаалгаларын гектар барымдалаар чангыс-ай нормазы колдуунда чорутунар ужурлук кылдыр доктаадыр.

4. Мал ажылынын хөгжүлдесинин талазы-биле чыл бүрүнүн январь 1-де планнаашкыны болгаш онаалдаларын күсүлдесинин үчүдү шын эвес төлөздө, ону күш чок болдурар. Бо чурум турда, колхозтар болза, план күсүлдесинин дугайында өтөдүн бээр дээр, күрүнеге дужаар, садар болгаш этке ажылаар дээр хөй санын продуктулу эвес болгаш холутунган малды январь 1-ге чедир ажаап, чөмгөр ужура таваржып турар. Мал ажылынын талазы-биле планнаашкыны болгаш онаалдаларын күсүлдесин чермер чымдазы, кыштагалашынга кажалар септелгези болгаш белеткели дооступ, малдар эки денгилдеги болуп, эт дужаалдазын семис мал-биле күсүлдесин хандырып аргалыг апарган үе болур чыл бүрүзүнүн октябрь 1-де чорударын доктаадыр.

5. Мал ажылынын продуктуларынын белеткел болгаш сатып алышкын өртөктерин бедидер дугайында, нитиниң мал ажылы хөгжүдеринге колхозчуларнын материалдык сонургалын бедидеринче угландырган, 1953 чылдын ийи дугаар чартык чылдында этти, сүттү болгаш дагаа чуургазы күрүнеге сатып алыр планынын болгаш байдалдарынын дугайында ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш СЭКП ТК-нын доктааларын, а ол ышка колхозчуларын, ажылчынарнын болгаш албан-хаакчыттарын ажыл-агыйларынын күрүнеге мал ажылынын продуктуларынын ыяавыла дужаалгаларынын нормаларын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-нын чингеткен дугайын колхозчуларга, ажылчынарга болгаш албан-хаакчыттарга калбаа-биле таныштырарын партия болгаш совет органдарга СЭКП ТК-нын Пленуму хулазыр.

Мал ажылынын продуктуларынын 1953 чылда доктаатынган ыяавыла дужаар болгаш күрүнеге сатып алыр планнарын чугаажок күсүлдесинин талазы-биле хемчеглерин аларын ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозуна, чер-чериниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органдарына хулазыр.

6. Малды болгаш мал ажылынын продуктуларын сатып сарганындан кирген акша-хөрөнгелерин 25 хуу хирезин колхозчуларын нити хуралынын көргөниң өзугаар колхозчуларга аванылап тыпсырын колхозтарга сүмелээр. Колхозчуларга айтынган акша аванын тыпсырын эрткен кварталда нитиниң ажыл-агыйыга ажалдатынган бүгү күш-хүннеринин 15 хуузу чедир хемчээлге, оон ангыла, мал ажылынга болгаш мал чериниң белеткелдине ажалдатынган күш-хүнүн 10 хуу чедир бээр, колхозчуларын мал ажылынга болгаш мал чериниң белеткелдине ажалдатынган күш-хүннерин алар акша аванын акша орулгаларын шуут үе хуваалдазынын үезинде эвезжес кылдыр доктаадыр.

Немелде төлевирин өй-шаанда тыпсырын хандырышсаан, чаш малды доруктурар, улуг малды камгалаар болгаш мал ажылынын продуктулу бедидер талазы-биле онаалдаларын ажык күсеткен дээр немелде төлевирин күштүг болуп турар системанын хажык чок боттандырат.

7. Нитиниң мал ажылы бүгү хемчеглик хөгжүдери-биле чергелештир чер-чериниң партия, совет, көдээ ажыл-агый органдары болза, колхозчу өрөгенин хууда өчүзүндө чогуур санын продуктулу малдын бар турары тараанын чоңуң материалдык чаагай байдалын бедидеринин болгаш чуртка мал ажылынын продуктуларынын белеткелдеринин хемчээлин көүдүндүр чугула чүүл болуп, ынанган, колхозчуларга-даа, күрүнеге-даа ажылкы болган ужурунда, хууда өчүдө туруп турар мал талазы-биле колхозчуларын эрге-ажыктарын дорамчылаар хоралыг практиканы туолунга чедир зууткаар ужурлук. Колхозчуларын хууда өчү малдык болурунун аргазын чингедир төлөздө, 1953 чылдын ийи дугаар чартында эт дужаалдазындан хостаар болгаш 1953 чылдын июль 15-те үчөттүн мезээни-биле хууда өчүдө мал чок колхозчуларын ажыл-агыйларын 1954 чылда ыт дужаалдазына кирбес.

1953 чылдын январь 1-де турар байдал-биле колхозчуларын, ажылчынарнын болгаш албан-хаакчыттарын ажыл-агыйларынын күрүнеге ыяавыла дужаар мал ажылынын продуктуларынын талазы-биле эрткен чылдарда бүгү өрөлери үндүр бижири. Хууда өчүдө бар турар малды камгалаарына, а ол ышкаш малы чок кижиниң малдаанын алар аргазын чингедери-биле оларга дузалаар дээр күрүне бо хемчегин чорудуп турарын колхозчуларга, ажылчынарга болгаш албан-хаакчыттарга тайылбырлаар.

8. Бир эвес партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органдары, көдээ ажыл-агыйнын бүгү ажыл-агыйлары колхоз болгаш совхоз бүрүзүне быжыг чөк суурну тургузарын эзулук чорутпас болза, мал ажылынын херээн бурунгаар шимчели болбас. Хөй-хөй районнарга болгаш колхозтарда чөк суурну сандаргай чоруу мырнай шыдажыр аргажок байдал болган.

Чөк суурнун сандаргай чоруун эң кыска хуусаада зууткаарын болгаш нитиниң малын эки сизин-биле база өске бөдүүн чермер, корнеплодлар, силос, ногаан чермер, мал чери тараа болгаш өске-даа концентраттар-биле бүрүн хандырын ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозуна, ССРЭ-нин Совхозтар Министрствозуна, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажыл-агый органдарына база МТС-терин болгаш совхозтарын удурткучларына хулазыр.

Хөй чылдарын болгаш чангыс чылдын сизинеринин, силоска хереглээр кукурузанын болгаш тарымал тооруктун, мал чери корнеплодтарын, мал чери бахча культуларынын тарылга шөлдерин калбартып болгаш дүждүтүүн шыггы бедидерин чедип алар. Ону кылдыра мал чери культуларынын тарышкын агротехниказын экижидеринче шиптирлик хемчеглерин алары чугула. Силоска хереглээр кукурузанын тарылгаларын кара-хөрүнүгү болгаш кара-хөрүнүгү эвес куржагын төп областарыне, Белоруссиянын болгаш Прибалтика республикаларын районнарын, Уралдын, Сибириниң, Ыраккы Чөөн-чүктүн муруну районнарынче болгаш Казакстанын, соңгу районнарынче непертериниң хемчеглерин алар. Колхоз болгаш совхоз бүрүзү бир инекке 5—6 тоннадан эвээр эвес силос-

ту салган турары чугула деп санаар. Колхоз болгаш совхоз бүрүзүне силостун тудуларын мал черинин силостарынын доктаатынган планын бүрүнү-биле хандырып турар хемчээл-биле тулук алар. Картофельдин мал черинге бедик шынарлынын барымдалаш, мал черинге хереглээр сорулга-биле картофель бүдүрүлгезин бирги ээлчеге кара-хөрүнүгү эвес куржагын, Уралдын, Төп кара-хөрүнүгү областарын болгаш Барын Сибириниң районнарына улуу-биле калбартыр.

Оларларын ажылаарынын законнуг системаны хереглеп тургаш, колхозтарда болгаш совхозтарда малдарын турум чайлаг лагерге одалдырын калбак хемчээл-биле непертерди.

Малдын ветеринар хандырылганын экижилер хемчеглерин алар. Малды сүрүп одаладыр одаларын шипчилээр болгаш оларын элээн шын болгаш чөп ажылдарынын дугайында саналдарын ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелине 1954 чылдын январь 1-де кирип экээрин ССРЭ-нин көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозуна дагыр.

Хөйжүлүргө болгаш каларчыларга материал-амыдыралдык чугула байдаларын тургузуу, оларны чогуур бүдүрүлгези идик, хеп-биле хандырын колхозтарга сүмелээр.

9. Сизин ажаап алышкынын болгаш саван чымдазынын үезинде колхозчуларга болгаш трактор бригадаларын ажыдакчыларыга сизин ажаап алышкынынга болгаш саван белеткелдине ажалда алган күш-хүннеринге белеткелдине болгаш колхозтун баштаар черинин орулгалар, хулазыр алган сизин болгаш саванын нити санылдан 10 хуу чедир, а чаагаар бүткен сизин кезер черлерин ийи дугаар кезилдесинин талазы-биле—20 хуузу тыпсыр; сизин белеткелдиниң планын күсеткен колхозтарга болза, пландан дашкаар белеткелдине сизинин 30 хуузу күш-хүннеринге тыпсыр. Оон ангыла мал черинин белеткелдинин үезинде бүгү колхозчуларга чыл эгезинден бээр ажалда алган күш-хүннеринге белеткелдине сизинин нити санылдан 5 хуу чедир база белеткелдине болгаш сарааттаан саванын 10 хуу чедир тыпсыр. Мал одалдырынга херектиг одаларын колхозчуларга тыпсыр бээрин болгаш белеткелдине мал черинин сөөртүрүне херектиг транспорт-биле дузаламчы көргүзүрүн колхозтарга сүмелээр.

10. Колхозтун мал ажылы хөгжүдөр херекке хөй-хөй МТС-терин кижилге чок чоруун соксадир. Колхозтарга сизиниң кезер, бөдөр болгаш көпээр-нээр талазы-биле ажалдарын механизаациянын денелин 1954 чылда 65 хуу болгаш сарааттарын 50 хуу чедир, а 1955 чылда сизин кезер, бөдөр болгаш көпээр-нээр—80 хуу болгаш сарааттарын—65 хуу чедир, сизиниң силостар талазы-биле механизаациянын денелин 1954 чылда 65 хуу болгаш 1955 чылда 75 хуу, силос культуларынын болгаш мал чери корнеплодтарын талазы-биле—1954 чылда 75 хуу болгаш 1955 чылда 95 хуу, комбайнар-биле ажаап алдынган шөлдерин саванын чыыр болгаш сарааттаар талазы-биле механизаациянын денелин 1954 чылда 50 хуу болгаш 1955 чылда 70 хуу чедир.

Яны-бүрү системалыг сизин кезер машиналарын, дырбаштарын, волокушаларын, сарааттакчы болгаш көпээр-нээр херекселдерин, силос ажаап алыр комбайнарларын, кукуруза ажаап алыр машиналарын, экскаваторларын, бүгү казар болгаш чер кургадырын машиналарын, бульдозерларын, грейдерлерин, кусторезтерин, тулаа аштаар фрезаларын скреперлерин, суг көдүрерин механизаастарына херектиг насаатарын, суг базар ыш болгаш демир бактарын, шой, асбестометтерин, демир бетон болгаш газ хоорзаларын, мал сугтарына херектиг авто-сугтаракчыларын, аскылы оруктарын, яны-бүрү системалыг электр шимчелчилерин бүдүрүп үндүрерин болгаш көдээ ажыл-агыйга чедирин бээрин калбартыр.

Мал чериниң белеткелдинин, сизин кезер черлерин болгаш одаларын куугадыр болгаш үндесиниң-биле экижидеринин, оларын сугдуударын комплекслиг механизаацияныга херектиг, база ол ышкаш мал ажылынын фермаларына хөй күш кирер чорудуларын механизаастарына херектиг чаа машиналарын болгаш чөтпес-херекселдерин чогадып тургузар талазы-биле ажылды күштелдерин Машина тудуушкунун Министрствозуна хулазыр.

11. 1954 чылда колхозтарга мал кажаларынын туудун алаанда хемчээлдерге хандыраар: 4,2 миллион баш мал кирер мал кажаларын болгаш бызаа кажаларын, хөй кажаларын—16,3 миллион баш, хаван кажаларын—2,5 миллион баш, куш кажаларын—27 миллион баш, куш одаларын оран-саваларын—30 миллион баш.

Колхозтарга садары-биле шиферин, ыяшты болгаш өске-даа тудуу материалдарын чугула херектиг саван өзугаар үндүрүп бээрин ССРЭ-нин Күрүнө планы баш бурунгаар көөрүн дагыр.

Колхозтарга садары-биле тууйбу, черепица болгаш чугайын чурт болгаш кооперация үлөтүрүнүн бүдүрүлгелеринге бүдүрүп үндүрерин көүдүндүр. Ажыл-агый талазы-биле ажыктыг апарганда тууйбу, черепица болгаш чугайын боттарынын күжү болгаш акша-хөрөнгөлери-биле кылып үндүрерин колхозтарга сүмелээр.

Колхозтарга болгаш совхозтарга херектиг чер-чериниң ыш белеткелдинин херээн экижидер талазы-биле саналдарын 3 ай хуусаа иштинде шипчилеп көөр болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелине киририн ССРЭ-нин Күрүнө планынга, ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министрствозуна болгаш ССРЭ-нин Совхозтар Министрствозуна дагыр.

12. Совхозтарда мал ажылы күштү-биле көдүрер, оон продуктууну өстүрер, продукциянын бөтүнезин чингедир болгаш күрүнеге дужаар эт, сүт, дүк, алгы болгаш өске-даа продуктуларын көүдүндүр сорулга-биле четчир санын эки сизини, шыктыг чермерин болгаш бодунуң бүдүрүлгезинин концентраттаан чермерин дыка улуг хемчээл-биле бүдүрүп үндүрерин хандыры чугула. Тудугуң херээн шиптирлини-биле экижидер болгаш малдын бүгү баш санын чаагайдып туткан кажалар-биле хандыра. Совхоз бүдүрүлгезинин бүгү адырларынын комплекслиг механизаацияны чоокку ийи-чылдарда боттандырат. Совхозтарын ажылчынарныга болгаш албан-хаакчыттарына чугула херектиг санын чуртталга багыларын, школарын болгаш өске-даа культура-амыдыралдык оран-са-

(Улангызы 3-кү артында).

ССРЭ-нің көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунун 1953 чылдың сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтун илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

(Эгези 1—2 армчырада)

валарын 1954—1955 чылдарда тудар. Акша-хөрөңгилерин, материалдарын болгаш дерилгелерин чугулаа харектиги саны-биле үндүрүп бээр кылдыр чыл планнарына баш бурунгаар көөрүн ССРЭ-нин Курплагына дагзыр.

13. Мал ажылының хөгжүлдезинге удуртулганы шиптирлин-биле күштелдеринин чугулазынче чер-черин партия органнынын кичээгенин СЭКП ТК-ның пленуму уландырып тур. Ниинтин мал ажылы—хүн бүрүнүн сагыш салышкынын, кичээгенин болгаш мергежилди удуртулганы негез турар көдээ ажил-агыйын эн нарын адыры болур. Мал ажылының хөзөнүн байдалына, ылангыя хожулап турар колхозтарда болгаш совхозтарда хөзөктүн байдалына киржилге чок турар практиканы партия органны сокадар ужурул. Улуг мал ажил-агыйын чорударынын техниказын болгаш оон экономиказын дүрген шингээдип алыр дээш бүгү күженишкенин салыры, көдээ ажил-агыйын бо эн чугула адырынын бедик мергежилди удурткучуларынын хөй санныг кадрларын тургузары чугула. Мал ажылынын чамдык ажилдакчыларын чаа муң-муң коммунистер болгаш комсомолчулар-биле долдурган тураун дээш партия болгаш комсомол организацияларынын күштерин шың таарыштыр тургузары чугула.

Бир эвес чер-черин бүгү партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органны, көдээ ажил-агыйын специалистерин болгаш организацилар, коммунистер, комсомолчулар, бүгү колхозчулар, МТС-терин болгаш совхозтарын ажилдакчылары мал ажылынын улам ыңайгы көдүрүшкүнүнүн хөзөн холга шиптирлик болгаш турмушту-биле алыр болза, анаа күштерин болгаш аргаларын харамнамас болза, бистин чуртувус чоокку ий-үш чылдарын иштинде чоңа харектиги ээти, сүттү, саржагы, дагаа чургуларын болгаш мал ажылынын өске-даа продуктуларын база чик болгаш аш-чем үлетпүрүне харектиги чиг-эттин эн чугула хевирлерин эбкешидди-биле алыр.

III. Колхозтарга болгаш совхозтарга картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезин көвүдөдир дугайында болгаш белеткелдеринин дугайында

Бистин чуртувус картофельди болгаш ногааларын бүдүрүлгезинге улуг аргаларыг. Ол аргаларын ажылавышаан, муракчы колхозтар болгаш совхозтар картофельдин, капустанын, помидорларын, огуреттерин болгаш өске-даа ногаа культураларынын бедик дүжүттөрин ап турар. Иваново областын Шуйский районуун Сталин аттыг колхозу бир гектардан ортумаа-биле 300 центнер ногааларын, 450 центнер капустанын дүжүдүн ап турар. Ол колхозтун муракчы бригадаларында капустанын болгаш морковьту гектардан алыр дүжүдү 500 центнер, ылчаарга огуреттин дүжүдү 320 центнер болган. Киев областын Чернибыльский районуун Сталин аттыг колхозунда гектар бүрүздүн 607 центнер картофельдин дүжүдүн ажаап алган. Москва областын Горький аттыг совхозунда чамдык участкаларда бир гектардан 800—1000 центнер капустанын болгаш 400—600 центнер морковьту дүжүдүн ап турар.

Ынчалза-даа, картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезин көвүдөдир талазы-биле бар турар аргаларын багай ажылап турар, а ол культураларын бедик дүжүттөрин алырын чыгыштын муракчы дуржулгазын бүдүрүлгезинге багай непередир турар.

Хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда картофель олуртулганын чемижитпезин черлерге улуг озалдашкын-биле чорудуп турар, тарып олуртуу үезинде олуртуунун нормаларын кудуладып турар. Картофель болгаш ногаа тарылгаларын олургу аразын ажилдап кылыры багай организаста-тынган. Озалдашкын болгаш эки шынарлыг эвес ажаап алышкын улуг чидиргелерин болдуруп турар. Чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын салгазы-биле картофельдин үрезин фондуларын ураын шың эвес көөр чорук тургустунган. Үрезин фондуларын эн таарымчалыг байдалдар бар туруп турар сентябрьда эвес, а агаар чыгып эвес болгаш соок эгелеп турар октябрьда болгаш ноябрьда тургузуп турар. Оон түнелинде картофельди өдү-биле азы тона бергенин ылгап кагбайн шыгжаар чеге салып турар болгаш оон элзэн кезин ажаап шыгжап турар үезинде-ле Үрелип турар.

Чыдылашкын парник ажил-агый сула хөгжүтүнген, оон чылдагаанын кышкы-часкы үезде ногааларын денди эвээшти бүдүрүп турар болгаш капуста, помидор болгаш өске-даа ногаа культураларын баш удур өстүрүп белеткээрин четлес хемчээл-биле өстүрүп турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинин улуг хожудаашкынын хамыктын мурунда ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоу база совхозтар Министрствоу картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинин картофель, ногаа тарылгазын, олуртулганын, ажилдап кылырын болгаш ажаап алышкынын механизастар, оларын тарырынын агротехниказын экижилер, колхозтарын болгаш совхозтарын ол культураларын бүдүрер талазы-биле экономиказын сонуургалын бедидер дээр ышкашындыг үндезин айтырылганын элзэн чылдарын дургузунда тургуспаан болгаш шиптирлөөзин-биле тайылбырлатынар.

Машина-трактор станциялары картофель болгаш ногаа бүдүрерин багай чорудуп турар. Бир эвес МТС-тер тараа ажил-агыйында кол ажилдарын 90—95 хуузу күүсөдип турган болза, 1952 чылда колхозтарда картофель олуртулганын чүглө 14 хуузу, ажаап алышкынын 6-дан эвээш хуузу МТС-терин күжү-биле күүсетинге, а ногаа культураларын тарырынын механизастар талазы-биле ажилдар мырыңай чорутунаан. Картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезин сөөлгү үеге чедир-ле хол-биле кылдыр күш-ажыла үндөзлөтүлгөн келген болгаш экономика талазы-биле четлес деткиди келген, ол чорук ону күшү-биле хожудаарына чедирбайн барып болбас турган болгаш шында чедирген-даа.

Картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезин чедишкенин хөгжүдериин база бир эн чугула чүлү болза, эртемини болгаш муракчы дуржулганын чедишкенин бүдүрүлгезин непередир болур. Картофельди болгаш ногааны өстүреринин чаа депшилгели аргазын, хамыктын мурунда ол культураларын дөрбелчин-уяланчак кылдыр тарырын, база ол ышкаш ногааларын ирик торфтуг саваларга баш бурунгаар өстүрүп белеткээрин тооп көрбөс чорук ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунда, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунда болгаш оларын чер-чер органнында бар. Хөй чылдарын мурунда ажилдап кылган болгаш улуг экономикага ажыкты берип турар бо аргаларын бүдүрүлгезин массалык-биле непередир дугайында колхозтарга болгаш совхозтарга үр үезде сумелесин келген. 1953 чылда картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле чүглө 318 муң гектар шөлгө олурткан, ол болза, картофель олурткан нити шөлдүң 10-дан эвээш хуузу болур. Ногааларын баш бурунгаар өстүрүп белеткээрин ирик торфтуг саваларын чүглө чамдык муракчы колхозтарда болгаш совхозтарда ажилдап турар.

Картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезинин талазы-биле кол сорулга болза, механизациянын калбаа-биле непередиринге база картофельди болгаш ногааны тарырынын муракчы агроаргаларын ажилдаарына үндөзлөөш ол культураларын дүжүттүң улуу-биле бедидеринде деп СЭКП ТК-ның пленуму санап тур. Сорулга болза, картофель болгаш ногаа бүдүрүлгезин чоокку ий-үш чылдарда чүглө хоорайларын, үлетпүр төптөринин чоунуң, колбаазырадып ажилдаар үлетпүрүнүн хережелдерин эвес, харын мал ажылынын картофель талазы-биле хережелерин бүрүнү-биле хандырган турар хемчээлге чедирери болур.

СЭКП ТК-ның Пленумунун доктаалыры болза:

1. Картофельдин болгаш ногааларын бүдүрүлгезин улам ыңай көвүдөдир сорулга-биле 1954 чылда картофельдин болгаш ногаа культураларын тарылга шөлдөрин моон адаанда хемчээлге чедирер:

- а) колхозтарга — картофельди 4.128,5 муң гектар чедир болгаш ногаа культураларын 1 миллион 3,4 муң гектар чедир. Колхозтарда сугаттыг черлерге картофельди 153,4 муң гектар шөлгө болгаш ногаа культураларын — 284,2 муң гектар шөлгө олуртуун хандыгар;

- б) ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунун совхозтарына — картофельди 218 муң гектар шөлгө болгаш ногаа культураларын 72,5 муң гектарга база ССРЭ-нин аш-чем бараанарынын министрствоунун совхозтарына картофельди—41 муң гектар болгаш ногаа культураларын —20 муң гектарга.

2. 1954 чылда картофельдин болгаш ногаа культураларын дүжүттүңүн талазы-биле даалганы гектар бүрүздүн моон эвээш эвес кылдыр доктаалдыр:

- а) колхозтарга — картофельди 140 центнери, капустаны—175 центнери, огуреттерин—110 центнери, помидорларын—135 центнери, репазыг согунаы—85 центнери, морковьту—120 центнери, столовая свёклазын—130 центнери;

- б) совхозтарга—картофельди 140 центнери, капустаны — 210 центнери, огуреттерин — 115 центнери, помидорларын—165 центнери, репазыг согунаы—100 центнери, морковьту 135 центнери болгаш столовая свёклазын—155 центнери.

3. Картофель бүдүрүлгезинге таарымчалыг байдалдар бар болуп турар ССРЭ-нин Европа кезинин төп райондарына картофельдин бүдүрүлгезин улуу-биле көвүдөдирин ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга, чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнына, колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге дагзыр. ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнына ССРЭ-нин европа кезинин төп районнарына картофельдин дүжүттүң бедидеринин талазы-биле хемчеглеринин системазын ботандыраы эргежок чугула болуп турар болгаш хамыктын мурунда хандыгар чүдөдөр болза:

- а) олуртуушкунун дөрбелчин-уяланчак аргазын калбаа-биле непередир болгаш тараанын ажаалганын болгаш картофельди ажаап алырын талазы-биле ажилдарын максималды-биле механизастары;

- б) картофельди эн эки черлерге, оон иштинде хемнер оймактарына тарыры;

- в) сугаттыг черлерге картофельдин тарылгаларын дыка улгатырары;

- г) удобрениелерин, эн ылангыя өдөкти ажилдарын дыка улгатырары.

4. ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунун, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунун мурунга, республикаларын, крайларын болгаш областарын совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын мурунга колхозтарга болгаш совхозтарга (ажылдын нити хемчээлинге хуулаарга) картофельди тарырынын, ажаап алырын талазы-биле кол ажилдарын механизастарынын 1954—1955 чылдарда моон адаанда денчелин хандырынын сорулгазын салыр; 1954 чылда картофельди олуртуун, олуртуу аразын ажилдап кылырын болгаш ажаап алырын механизастарын талазы-биле колхозтарга 40—65 хуу, совхозтарга —80—90 хуу чедирер. Картофельди олуртуруп, олуртуу аразын ажилдап кылырын болгаш ажаап алырын механизастарын денчелин 1955 чылда колхозтарга 80—90 хуу болгаш совхозтарга —95 хуу чедирер.

1954 чылда колхозтарга ногааларын тарырын 50 хуу, ногааларын баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезинин олуртуун—35 хуу, ногааларын олурду аразын ажилдап кылырын 70 хуу механизастар. Совхозтарга ол ажилдарын механизастарынын денчелин 80—85 хуу чедирер. 1955 чылда колхозтарга ногаалар тарырынын механизастарын денчелин 80—90 хуу, ногааларын баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезинин олуртуун—70—80 хуу, ногаа культураларын олурдуу аразын ажилдап кылырын механизациянын денчелин 80—90 хуу чедир. 1955 чылда совхозтарга ногаа аймаан өстүрүп алырын талазы-биле бүгү ажилдарын 95 хуу механизастарын хандыгар.

5. Картофельди олуртуунун, ногаа культураларын тарырынын болгаш олуртуунун талазы-биле ажилдарын ийи угланымшыкынарга меха-

низастарын аргазын берип турар дөрбелчин-уяланчак аргазын калбаа-биле ажилдарын хандырынын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга, чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнына, МТС-терин болгаш совхозтарын директорларына хүлээдир. 1954 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга картофельди, помидорларын болгаш капустанын дөрбелчин-уяланчак болгаш дөрбелчинээр арга-биле олуртуун колдуунда хандыгар. Бүгү шөлгө картофель олуртуу машиналар 1954 чылда ам-даа чедишпес болуун барымдалаап, картофельдин дөрбелчин-уяланчак олуртулгазына андазынын, культиваторларын болгаш өске-даа херекселдерин калбаа-биле ажилдаар.

6. Ол арга дүжүттү дыка улгатырып, ногааларын дыка эрте бижарын хандырып турар болганда, ногаа культураларын баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезинерин ирик торфтуг саваларга өстүрер чорукту бүдүрүлгезинге калбаа-биле непередир. 1954 чылдан эгелзеш ирик торфтуг саваларын белеткеп кылырын болгаш оларын иштинге ногаа культураларын баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезинерин колхоз болгаш совхоз бүрүзүгө өстүрерин хандырын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга, чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнына хүлээдир. Чер-черин совет органны ирик торфтуг саваларын кылырын талазы-биле оналаларын колхозтарга чедирер болгаш ол оналаларын күүселдезин контролдаарын организастар.

7. Картофельди болгаш ногаа культураларын тарырынын база ажаап алырын талазы-биле ажилдарын комплексилг механизациянын калбаа-биле ажилдаар сорулга-биле, даразында машиналарын болгаш херекселдерин бүдүрүп үндүр болгаш көдээ ажил-агыйн чөсөглээр: дөрт олуртулг дөрбелчин-уяланчак картофель олурткучун; минералдыг удобрениелерин төгеринге таарыштырган херекселди дөрт олуртулг культуратор-бөлүкчүн; ХТЗ-7 деп тракторга таарыштырган үнүш чегерер культиваторун; картофель ажаап алыр комбайнын; үн чайлаар аппаратын; ХТЗ-7 деп тракторга таарыштырган ногаа чыккычын; баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезинерин дөрбелчиней олуртуу машинаны; ирик торфтуг саваларын белеткээринин механизастарын дамчыкчылыг болгаш холуштуркучу станогун; ХТЗ-7 деп тракторга таарыштырган доозуналдырыкчы-чаштыркынын; суг чашталдыр чажар херекселди; тракторун азылгы универсалдыг чүдүрүкчүн; өдөк, торф, минералдыг удобрениени болгаш чугайнын тардыкчыларын; суук органиктинг удобрениелерин болгаш минералдыг удобрениелерин эзилдиргелерин чажарына хережелзеш автожики-чаштыркынын; ногааларын, картофельди, органиктинг болгаш минералдыг удобрениелерин сөөртүрүгө хереглээр ишкирин улгатырган кузовтарлыг автосамовалдарын болгаш өске-даа машиналарын.

8. Картофель болгаш ногаалар бүдүрерин бүгү хемчеглер-биле көвүдөдиринге колхозтарын болгаш колхозчуларын материалдыг сонуургаларын бедидерине улганган «1953 чылдын дүжүдүндө картофельди болгаш ногааларын белеткээринин база саяды алырын күрүнө планын дугайында болгаш ол продуктуларга белеткел өртектерин бедидеринин дугайында» база «Колхозтарын картофель болгаш ногаалар садылашкынын калбарынын дугайында» ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин болгаш СЭКП ТК-нын хүлээп алганы шиптирлик колхозчуларга, ажилчынарга база алаба-хаакчытарга калбаа-биле тайылбырларын партия болгаш совет органнына СЭКП ТК-ның пленуму хүлээдип тур.

9. Ногааларын болгаш картофельди бүдүрүп үндүреринге колхозтарын сонуургалын бедидер сорулга-биле колхозтарын ол культураларын күрүнөге ыяавыла дужааларын нормаларын кудуладыр болгаш улгатырган өртектер-биле күрүнени саяды алырын көвүдөдир. Колхозтарын болгаш колхозчу өрөгелерин күрүнөге картофельдин талазы-биле ыяавыла дужаалдарын чаа районатынган нормаларын, а ол ышкаш колхозтарын күрүнөге ногаа талазы-биле ыяавыла дужаалдарын нормаларын ажилдап кылгаш база бир ай хуусаада ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинге бадылаары-биле киририн ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, республикаларын Министрлер Чөвүлелинге, крайкүүсөмнарга болгаш облүкүсөмнарга хүлээдир. Чаа нормаларын ажилдап кылдыра картофельди болгаш ногааларын өстүреринге бир дөмей байдалдарлыг районнарга нормаларын хемчөгезе улуг чайгылышкынын болдурубас, ылчаарга хоорайларга болгаш үлетпүр төптөринге чоок турар районнарга ыяавыла дужаалдарын нормаларын өске районнарын нормаларына денчээрге чүглө элзэн бедик болур ужурул.

10. Хоорайларын болгаш үлетпүр төптөрин доландыр ногаалар бүдүрерин дүрген улгатыгар сорулга-биле Москва областынын үлегерин өзүгар ыжыктарга, чавыс участкаларга болгаш кургатынган торфтун шөлдөринге ногаа тарылгазын центрастарынын болгаш ногаа культураларын өстүрерин механизастарын, анаа үндөзлөөш ногаа культураларын көвүдөдиринин тодаргай хемчеглерин ажилдап кылырын республикаларын Министрлер Чөвүлелинге, крайларын болгаш областарын күүсөмнаргына хүлээдир.

11. Картофельди болгаш ногааларын бүдүрүп үндүреринге совхозтарын улуг ужу-дузалынын барымдалаш, 1953—1954 чылдарда ногааларын болгаш картофельди бүдүрүп үндүреринге 154 совхозтарын немей шилдерин ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга база 7 совхозтарын шилчедирин—ССРЭ-нин аш-чем бараанарынын үлетпүрүнүн Министрствоунга хүлээдир.

12. 1953 чылда улуг ажил-агый планында баш удур көрдүнгөн колхозтарга болгаш совхозтарга ногаа үрезин өстүрер үгектерин болгаш ыжыктыг олуртуушкун черлерин тудар талазы-биле даалгана күүсетин турарын хандырын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга, республикаларын Министрлер Чөвүлелинге, крайкүүсөмнарга болгаш облүкүсөмнарга хүлээдир.

1954 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга 9.197 муң санныг ногаа үрезин өстүрүп үгектерин кылтыр болгаш 514,5 муң дөрбелчин метр ыжыктыг олуртуушкун черлерин тургузар болгаш 1955 чылда 11.896 муң санныг ногаа өстүрүп үгектерин база 745,4 муң дөрбелчин метр ыжыктыг олуртуушкун черлерин тургузар. 1954 чылда колхозтарга, совхозтарга 2.789 муң санныг ногаа өстүрүп үгектерин болгаш 252 муң дөрбелчин метр ыжыктыг олуртуушкун черлерин тудар, 1955 чылда 2.858 муң санныг ногаа өстүрүп үгектерин болгаш 362 муң дөрбелчин метр ыжыктыг олуртуушкун черлерин тудуп тургузар.

Бус, суг болгаш электри күжү-биле чылдар ногаа өстүрүп үгектерин база ыжыктыг олуртуушкун черлерин колхозтарга, совхозтарга калбаа-биле непередирин баш удур көөр, ногаа өстүрүп үгектерин, ыжыктыг олуртуушкун черлерин издеринге болгаш хөзүнүн чылдарына үлетпүр бүдүрүлгелерин чыгып артыкчыларын калбаа-биле ажилдаар. Москванын колхозтарын шефттеп турар үлетпүр бүдүрүлгелеринин үлегери-биле колхозтарын күсели-биле ногаа өстүрүп үгектерин болгаш ыжыктыг олуртуушкун черлерин тургузарын талазы-биле колхозтарга дузаларын эргежок чугула деп көөр. Ногаа өстүрүп үгектерин болгаш ыжыктыг олуртуушкун черлерин тударына эргежок чугула материалдарын болгаш кезектерин колхозтарга, совхозтарга кылып садырын улуг ажил-агыйнын планына баш удур көөрүн болгаш оларын оттулар чүдү-биле хандырын ССРЭ-нин Курплагына дагзыр.

13. Картофельдин үрезин ажил-агыйында улуг четпестерин демделзеш, тарырынын нормаларын кудуладып турар хоралыг практиканы буруу шаап көрбүшаан, ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствоунга, чер-черин совет болгаш көдээ ажил-агый органнына, колхозтарын болгаш совхозтарын удурткучуларын 1953 чылдан дүжүдүндө эгелзеш, колхозтар болгаш совхозтар болду боттарынын эки шынарлыг картофель үрезинерин-биле четгир хемчээлдир кылдыр хандырынган турарын болгаш тарылга нормаларын кудуладыр чорукту канчак-даа болдурубас дээш эргежок чугула хемчеглерин алырын хүлээдир. Колхоз болгаш совхоз бүрүзү картофельдин үрезин фондузу массалыг ажаап алышкынын эгезинден тура уруп, белеткээрин доктаадыр.

14. Чоңу картофель болгаш ногаалар-биле хандырын экижилеринге 1953 чылда ол культураларын чедишкенин ажаап алырын белеткээрин болгаш саяды алырын чедишкенин чорудары чугула ужу-дузалыг. Картофельди болгаш ногааларын белеткээринин база саяды алырын планын чедишкенин күүселдерин хандырын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствоунга, Центросоюзка, республикаларын Министрлер Чөвүлелинге, крайкүүсөмнарга, облүкүсөмнарга хүлээдир. Ажаап алышкынын организастарына, эн ылангыя ажаап алышкын ажилдарын механизастарына, а ол ышкаш шөлдерден, колхоз складтарындан белеткел пунктуларын, парход өртзэлдеринге болгаш демир орук станцияларына картофельди болгаш ногааларын сөөртүп чедирер талазы-биле колхозтарга бүгү таланын дузаламчызын көргүзөр.

Орук-харылзаазынын Министрствоу, далай болгаш хем флудунун Министрствоу, ССРЭ-нин автомобиль транспортуун болгаш чазалыг орук Министрствоу ыяавыла дужаар белеткел планын болгаш картофель база ногаалар талазы-биле натура төлеверин күүседипкен колхозтарга колхозчу рыноктарга садар продуктуларын сөөртүп чедиреринге транспорт херекселерин бээр.

15. Картофельге болгаш ногаалар тарырынга хережелзери-биле колхозтарга үндүрүп берип турар минералдыг удобрениелерин улам-на долу болгаш шың ажилдаар сорулга-биле 1953 болгаш 1954 чылдарда ол культураларын тарырына хережелзеш минералдыг удобрениелерин колхозтарга бо чылдын дүжүдүндө картофель-биле азы ногаа культураларын бирээзи-биле кредит кылдыр натура-биле моон сонгааргы төлевер-биле үндүрүп берип турарын доктаамал болдуар. Күрүнө складтарындан минералдыг удобрениелерин сөөртүп үндүрерин эвилелдин көдээ ажил-агый автотранспортунга болгаш машина-трактор станцияларына, а оларын шөлдерге чедирерин—МТС-терге болгаш колхозтарга онаар.

16. Колхозтарда болгаш совхозтарда ногаа бригадаларын быжыклары, ногаа культураларын болгаш картофель ажилдап кылырын талазы-биле күш-ажылдын муракчы аргаларына колхозчуларын, МТС-терин болгаш совхозтарын ажилдакчыларын өөрдиринин талазы-биле ажилды организастаары, картофель олурткучунарга, баш бурунгаар өстүрүп белеткээр үрезин болгаш өске-даа ажилдарын машиналарын ажилдаары-биле колхоз, совхоз бүрүзүгө кадрларын белеткээр эргежок чугула деп санаар. Курстарын, радионо, киноно болгаш парлаганы дамчыштыр, а ол ышкаш тускай лекцияларын болгаш беседаларын чорударынын аргазы-биле бүгү колхозчуларын база МТС-терин, совхозтарын ажилдакчыларын картофельди болгаш ногааларын өстүрүп алырын бо үениң агротехниказы-биле болгаш техниказы-биле таныштырар. Ол техниканы шингээдип алыры болза, механизастатынган тарылганы, база ногааларын болгаш картофельдин олуртулганы оларын ажилдап кылырын болгаш ажаап алырын чедишкенин чорударынын шиптирлик чүлү болур.

17. Ногааларын болгаш картофельди бүдүрерин сайзырадыр херекке удуртулганы шиптирлин-биле экижилерин эвилелешкен республикаларын компартияларын ТК-ларына, СЭКП-нин крайкомнарына, обкомнарына, партиянын районнар комитеттеринге, колхозтарын, МТС-терин болгаш совхозтарын партия эге организацияларына хүлээдир. Ногаа ажилы—көдээ ажил-агыйнын нарын адырларын бирээзи. Ол адырын удуртп дие, ону билир херек. Картофельди болгаш ногааларын ажилдап кылырын механизациянын болгаш агротехниказын билбес, дөрбелчин-уяланчак олуртулганын аргазын, тарылганы болгаш өске-даа агротех-

(Уланчмы 4-кү аринди)

ССРЭ-нің көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунун 1953 чылдын сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтуң илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

(Эгези 1—2—3 армнарда)

никтиг хемчеглерниң уjur-дузанын билбес партия-жи удурткучу ногаа ажилынын болгаш картофель ажилынын көдүрүшкүнү дээш демиселди баштап шыдавас. Ногааларын болгаш картофельдиң бұдүрүлгезиниң көдүрүшкүнүн херек кырынга ханды-рарын партияжи удурткучулардан Пленум негеп тур.

IV.

Тараа, техниктиг болгаш үс культураларынын дүжүттүүн бедидер дугайында

Тараа ажил-агыйынның хөгжүлдезинде улуг чедишкнинер бар. 1940 чыл-биле деннээрге, эн-не үне-лиг аш-чем культуразы—кызылгастың тарылга шөлү 8,1 миллион гектар көвүдэн. Дайын үезинде аажок качыгдан, чуртту аш-чем-биле хандырып турар Украина, Соңгу Кавказ, Крым ышкаш ыңдыг чугула районнар көдээ ажил-агыйын дүрген катат тургускан болгаш тараа бұдүрүлгезин, ылангыя күзүн тарыыр кызылгасты дыка калбарткан. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар кызылгастың дүжүдүн гектардан 150—200 пудту болгаш оон-даа ажыгы ажаап ап турар.

Чигир свёклазынын, тарымал тооруктуң болгаш чамдык өске-даа техниктиг культураларынын тарылга шөлдери катат тургустунган болгаш калбарган. Чигир свёклазынын тарылганын калбарган болгаш оон дүжүттүүн бедиткени чоңуң чигир талазы-биле херектелин улам долзуу-биле хандырган. Хөвөң бұдүрүлгезиниң талазы-биле улуг чедишкнинер, ылангыя Узбек, Таджики болгаш Туркмен ССР-де бар болуп турар. Оон түнелинде үлетпур хөвөң-сазын пөстери дайын мурундаазындан дыка хөй-нү бұдүрүп үндүрүп турар.

Оон-биле кады тарааның, техниктиг болгаш үс культураларынын бұдүрүлгезинде улуг чедишкни-нер-биле кады улуг четпестер бар дээрин СЭКП ТК-ның Пленуму демдегеп тур. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар, ылангыя төп кара хөзүнүг об-ластарнын кара хөзүнүг эвес черлериниң, По-вольжениң болгаш Сибириниң районнарында тараа, үс, бобы культураларынын болгаш лён-долгунецтин чавыс дүжүттөрүн ам-даа албышаан турарлар. Сөөлгү чылдарда Украин ССР-нин колхозтары ку-курузаның шөлдери кызылгастың болгаш дүжүттүүнү кудуладышынын болдурган.

Көдээ ажил-агый культураларынын чавыс дүжүт-түүнү кол чылдаганы болза, машина-трактор станцияларынын, колхозтарынын болгаш совхозтар-ның чорудуп турар аждарынын багай шынар-лында, хөй-хөй совет болгаш көдээ ажил-агый органианынын, МТС-териниң болгаш совхозтарнын директорларынын, колхозтар даргаларынын тала-зындан агротехниканын айтырыларын тооп көрбөс чоруунда болуп турар.

Хөй-хөй машина-трактор станциялары хову аждарынын чогуур өйүндө эвес болгаш шынар чок чорудуп, күсүк аңгыс андырлыгынын планир-нүү күүсетпейн турарлар, оон түнелинде чазын тарыыр культуралар тарылганын хөй нуруузуң чазын ан-дарган черлерге чорудуп турар. Чакы тарылганын хуусаалары болдунар аржажок узамдыгын турар. Кур черлер орай андыртынып, багай ажалдынын, күзүн чажар тараалар орайтадыр чаштынып турар. Тарылганын сорттулуг эвес, багай үрезинер-биле чорудуп, тарып чажарынын нормаларын кудуладыр хоралыг практика ам-даа унуткатынмаан.

Тараа культураларын кызыс одургалы болгаш хана карактай чажары, кукурузаны, тарымал тоо-рукту болгаш өскелерни-даа дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыыры ышкаш мурнакч агротехниктиг аргалар боттарын ажил-херек кырынга бүрүн шы-ыктырган болжажок олар калбак неперезшкниин албайн турар. Дээр, эн бедик дүжүттүг сорттулар бұдүрүлгеге кошкак неперетинип турар. Гречиханы, чингетарааны, лён-долгунецтин, хөй чылда болгаш чангыс чылда үнер сиегенеринн үрезин ажил-агыйын сандаргай байдалда туруп турар.

Хөй-хөй партия органиациялары мурнакч агро-техниканы непередир талазы-биле чогуур массалыг аждыды чер-герге калбартаан, көдээ ажил-агый культураларын кылар болгаш ажаап алыр талазы-биле бүгү аждарын чогуур өйүндө болгаш эки шынарлыг чорударынче колхозчуларын, МТС-териниң болгаш совхозтарын ажалдакчыларын кош-как органиастап турарлар.

Чурттуң чамдык районнарында тараа, үс болгаш техниктиг культураларынын чавыс дүжүттүүнү кол чылдаганынын бирезин болза, органиктиг бол-гаш минералдыг удобрениелерин, ылангыя өдкти, торфту, торфтуң компост удобрениелерин хөзүңге четпес кирип турары болур. Колхозтарда өдк шыгжаар черлерин чок болуп турарында колхоз-тарда өдк шың эвес ажаатынып, бодунун үезин оокунуп турар. Белорус ССР-де, Брянск, Смоленск, Великолук болгаш чамдык өске-даа областарда но-гаан удобрение люпинни, сераделланы болгаш өске-даа культураларын эвезш хемчээлдиг тарып турар. Кужурлуг, шириктелген хүлденчек хөзүнүг рай-оннарын колхозтарынын хөй кезин хөзүнүг чугай-ландыр ажалды чорутпайн турарлар.

Тараа, үс болгаш техниктиг культураларын ажаалдазынын аждарын чогуур өйүндө эвес, шы-нар чок чорутуп турары-биле, а ол ышкаш ажаап алышынын үезинде дүжүттүг чидирилги болуп турарынын журуундан көдээ ажил-агый культу-раларынын дыка хөй санныг продукциязы чедир ажаап алдынмай турар.

МТС-терин ажалдарынын хуусаазын болгаш шынарын сагырынын хыналдазы органиаста-тынмаан. МТС-терин трактор ажалдарынын шы-нарын контролдаар талазы-биле күрүн инспектор-лары—көдээ ажил-агыйнын район эргеледери-ниң кол агрономнары, республикаларынын көдээ ажил-агый Министрстволарынын, көдээ ажил-агыйнын крайлар, областар эргеледери-ниң кол болгаш улуг агрономнары машина-трактор станцияларынын ажалындан хоорук болгаш оларга оонаган кон-трольчу хүлээлгелерин күүсетпейн турарлар. Мур-накчы колхозтарга болгаш оон хову бригадалары-га дүжүт талазы-биле эмин эрттир бедик план-нашкынын оонаалдарын берип турар, ол болза, боттарынын эн-не улуг бұдүрүлгөгү ажалы дээш колхозчуларын болгаш МТС-териниң трактор бри-гадаларынын ажалдакчыларынын немелде төлеви-рин алырынчы аргазын бербейн турар дү-

жүттү планнаарынын ыңдыг практиказы шың эвес болур.

Тараа, техниктиг болгаш үс культураларынын ни-ти болгаш барааныг продукцияларын улам көвү-дедир сорулга-биле СЭКП ТК-ның Пленумунун док-таадыры болза:

1. Тараа ажалы бүгү-ле көдээ ажил-агый бұдү-рүлгезинин үндезин болур дээрин өөренип көр-бүшаан, оңу бұдүрүп турар кол-кол районнарга, ол ышкаш төп кара хөзүнүг одуругун районна-рынга, Повольжениң оң талакы районнарынга дү-жүттү улам ыңай бедидип тургаш, тараа ажил-агыйын, эн ылангыя эн-не үнелиг аш-чем культу-разы—күзүн болгаш чазын тарыыр кызылгасты-хөгжүдөрү эргежок чугула деп санаар. Муруну Чөөн-чүктүн, Казахстаның болгаш Барыын Сибирь-нин районнарынга кадыг кызылгастарын бұдүрүл-гезин көвүдедир.

2. Крупа культуразынын, ылангыя гречиханы бол-гаш чингетараа бұдүрүлгезинин хожудаашкынын болдурбайн, органиастыг хемчеглерин алырын ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир.

Гречиханы болгаш чингетарааны тарыырынга колхозтарын болгаш колхозчуларын экономиктиг сонургалыны бедидер сорулга-биле колхозтарга чөпшээрэр чүүлдер болза:

а) гречиханы күрүңге ыаызыла дужаар хүлээл-генин чурумунга болгаш МТС-терин ажалдааны дээш натура төлеверинге оңу өске аш-чем культу-ралары-биле солуы дужаар. 200 килограмм көкта-раанын ийикке 150 килограмм кызылгастың орун-га 100 килограмм гречиханы орнаарын эквива-лентизин барымдаалааш, колхозка доктаатынган дү-жүт планында ажыр ажаап алдынган гречиханын дүжүдүнүң 50 хуу чедир хемчээлдин колхозчулар-га болгаш МТС-тин трактор бригадаларынын ажалдакчыларынга натура-биле немей төлөрүн колхозтарга сүмөлөр. Колхозта тараа культуралары-нын ниити дүжүдүндөн болгаш күрүңге тараа дужаар планын күүселденден хамаарылга чок-ка немелде төлеверин чорудар;

б) чингетарааны күрүңге ыаызыла дужаар хү-лээлгенин чурумунга болгаш МТС-терин ажал-дааны дээш натура төлеверинге оңу өске аш-чем культу-ралары-биле солуы дужаар, ынанчаш 105 килограмм кызылгастың ийикке 125 килограмм көктараанын орунга 100 килограмм чингетараа солутуварын барымдаалаар. Колхозта тараа куль-тураларынын ниити дүжүдүндөн болгаш күрүңге тараа дужаар планын күүселденден хамаарылга чок-ка дүжүт талазы-биле колхозка доктаатынган пландан херек кырында ажыр ажаап алдынган чин-гетарааны 50 хуу чедир хемчээлдин колхозчу-ларга болгаш МТС-терин трактор бригадаларынын ажалдакчыларынга натура-биле немей төлөрүн колхозтарга сүмөлөр. Институттарга болгаш дур-жугла станцияларынга чумизаны калбаа-биле шы-лгаарын чорудуп, чер-черин байдалдарына таарыш-кан, эн бедик дүжүттүг сорттулары тыварын, ол бедик дүжүттүг культуранын тарылганын кол-хозтарга болгаш совхозтарга непередир-биле оңу өстүреринин агротехниказын ажалдап кылырын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга дагыр.

3. Ристин дүжүдүн улуу-биле бедидип, тарыыр шөлдери калбартыр хемчеглерин ап, сугтарыла четкилерин чогуур өйүндө белеткээрин хандырып, ристин дүжүдүн өстүреринин болгаш оон дүжүдүн чогуур өйүндө ажаап алырын агротехниказынын денчелин бедидерин ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга, муруну Чүктүн, Закавказьениң, Ортаақы Азиянын болгаш Брасскы Чөөн-чүктүн областарынын болгаш респу-бликаларынын чер-черде партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир.

Чонну аш-чем-биле хандырыын экижидеринге улуг уjur-дузаны тараа бобыгыг культураларын (чочактараа, фасоль болгаш өске-даа) бұдүрүп үндүреринче онза кичээлгеин салыр.

4. Мал чеди тараа культураларынын: кукуруза-нын, арбайнын болгаш суланың бұдүрүлгезин көвү-дедир мал ажалынын айтырыларын шиптирлээр-ринге бири чергенин уjur-дузалыг. Чоокку 2—3 чылдарда ол культураларын бұдүрүлгезин колхоз-тарда болгаш совхозтарда ниитиниң малынын баш санын четчир санныг мал чеди тараалар-биле хандырыр хире хемчээлге чедир хөгжөөн турар уjurлуг.

Муруну, Муруну чөөн-чүк, төп кара хөзүнүг болгаш кара-хөзүнүг эвес районнарга кукурузаны тарылгазы улуу-биле калбарган турар уjur-луг. Кукурузаның бұдүрүлгезин көвүдедир төлээде, күш-ажыл чарыгалдын улуу-биле кудуладырын хандырып турар дөрбелчин-уяланчак тарылганын аргазын ажаллап, одурулгаш ажалдаашкынын ме-ханизастары чугула болгаш оон-биле дүжүттү бе-дидер. Кукурузаны хайнакташтырган үрезинер-би-ле тарыырынче шиптирлиг шилчирин эргежок чу-гула.

5. Хлопчатниктин колхозтарга болгаш совхозтарга дүжүттүг болурун улуу-биле бедидип, ажалгатын-маан шөлдери катат тургузуп, чаа сугаттыг чер-лери ажалгалга кирип, а ол ышкаш черлерин мелiorативтиг байдалын экижидип тургаш тарылга шөлүн калбартыры-биле хөвөни моон сонгаар бұ-дүрүп үндүрерин көвүдедир чедип алдынган турар уjurлуг деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур.

Тускай хөзүн-агаарлыг зоналарын байдалдарына таарышкан болгаш машина-биле болбаазырадып кылырынга эптиг, чаа бедик дүжүттүг, дүрген бы-жычыл, ортумак волокнулуг болгаш узун волокну-луг хлопчатниктин сорттарын тургузар талазы-биле селекция-хайнакташтырылга ажалын күштелдери эргежок чугула.

ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга бар турар хөвөң ажаап алырын машиналарын ажаллаар чорукту улуу-биле экижидерин, а машина тудушкунунун Ми-нистрствозунга—1954—1955 чылдарын дургузу-нда хөвөң ажаап алырын болгаш хөвөң хавы арыгларынын чаа, эн болбаазын машиналарын тургузарынын талазы-биле хемчеглерин алырын хү-лээдир.

6. Свёклазы өстүреринин агротехниказынын ден-челин бедидер, механизастынган ажаап алыш-кынын чорудар, удобрениени ажаллаар, ол культу-

раны аары болгаш хоралкылары-биле демисел-дин талазы-биле эргежок чугула хемчеглерин чору-дуп тургаш чигир свёклазын бұдүрүп үндүрерин улам ыңай көвүдедирин ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствозунга, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир.

Чигир свёклазын ажаап алырын, чүдүрерин бол-гаш дүжүрерин механизастарын күштелдиреэ со-рулга-биле свёкла комбайнларынын бұдүрүлгезин дыка көвүдедирин болгаш 1953—1954 чылдарда чү-дүрер-дүжүрер механизмириң конструкцияларын ажаллап кылгаш, 1954 чылда ол механизмириң бұдүрүлгезин органиастааш, свёкла тарыыр кол-хозтарга болгаш совхозтарга ажалгалга киририн ССРЭ-нин машина тудуунун Министрствозунга, көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга хүлээдир.

7. Лён болгаш хендир тарыыр шөлдери калбар-тыры болгаш ол культураларын дүжүдүн база ба-рааныг чоруун улуу-биле бедидер лён болгаш хендир ажалгы районнарын партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органианын эн чугула сорулга-зы деп санаар. Лён болгаш хендир культуралары-нын тарылганын мурундагы дээр черлеринге чо-рудуп, үрезин ажалынын хөзөн шиптирлиг эки-жидип, лённү болгаш хендирин ажаап алышкын ажалдарын чогуур үезинде болгаш шынарлыг чору-дарынын, а ол ышкаш лён кылырын талазы-биле кол ажалдарын механизастынын денчелин бе-дидерин күсели-биле лённү болгаш хендирин баштайгы ажалдаашкынын бүгү хемчег-биле кызы-рып, оларын кылырын агротехниказын экижидер.

1955 чылда лённүн баш саванынын болгаш ун саванынын бүгү барааныг чыылдазынын 85—90 хуузуң лён заводтарыга болбаазырадып кылырын хандырыр төлээде, лён заводтарынын бол-гаш конопля заводтарынын чанынга лённү болгаш коноплянын баш саванын улетпур талазы-биле белеткээриниң цехтеринин болгаш лён бастырыл-ганын цехтеринин тудушкунун талазы-биле ажалды калбартыр.

8. Тарымал тооруктуң дүжүдүн улам бедидерин хемчеглерин ап чорудурун, а ол ышкаш Казахстан-нын, Сибириниң болгаш Уралдын районнарынга үс лённүн шөлүн калбартырып, тарымал тоорукту, клеверинаны тарыырын дөрбелчин уяланчак ар-газын калбаа-биле ажаллаашаан, үстүг культу-ралары өстүрериниң бедик агротехниказын ханды-раарын, а ол ышкаш үс культураларынын тарылганын болгаш ажаап алышкы-нын механизастынган ажалдаашкынын чоруда-рын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткел-дер Министрствозунга, ССРЭ-нин совхозтар Ми-нистрствозунга, республикаларын Министрлер Че-вүлелдеринге, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир. Үс культураларынын чаа хөй үстүг, дүрген быжымчал болгаш аарыл-га шыдамыккы сорттуларын кылып үндүрерин бол-гаш бұдүрүлгеге непередирин хандырыр.

9. ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткел-дер Министрствозунга, республикаларын Ми-нистрлер Чөвүлелдеринге, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир чүүлдер болза:

а) кат-чимис үнүштерин бүгү хемчеглер-биле кал-бартырынын эргежок чугула хемчеглерин ап, 1954—1955 чылдарда кат-чимис үнер ыштарын шөлдери дыка көвүдедирин хандырыр дээш, чаа-чаа сад-тарын, виноград болгаш каттар шөлдери тургуза-рынын планын 1953 чылда ыаызыла күүседирин чедип алыр. Бар турар садтарын, виноград болгаш кат сиптарын корум-чурумчудуп, оларын багай ажаалдалаң өдүрүн канчал-даа болдурбайн тургаш, 1954 чылда виноградтын болгаш кат-чимистин бед-дик дүжүдүн алырын хандырыр;

б) 1953 чылга деннээрге, 1954 чылда чурттуң улетпурлуг төлпегинге арбузтарын болгаш дынар-нын сөөртүрүн шынгызы-биле көвүдедириниң эрге-жок чугулазын барымдалааш арбуз болгаш дына тарыыр шөлдери көвүдедир.

10. ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткел-дер Министрствозунга, ССРЭ-нин совхозтар Ми-нистрствозунга, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хүлээдир болза:

а) хөй чылдарда болгаш чангыс чылда үнер си-генеринн үрезин ажалында сандаргай чорукту узуткаар болгаш колхоз, совхоз бүрүзү хөй чылдар-да болгаш чангыс чылда үнер сиегенеринн үре-зинер-биле боттарын хандыртынган турарынын хемчеглерин алыр, а ол ышкаш бири ээлчеге төө-гүдөн тура-ла сиегенеринн үрезинериниң бедик дүжүттүн ап келген районнарда бо культуралар-нын талазы-биле барааныг үрезин ажалын органи-нистааш;

б) 1953 чылда колхозтар болгаш совхозтар күсүк аңгыс андырлыгы келир чылдыг бүгү чакы ча-жылдазын долзуу-биле хандырынып алыр болгаш куржуткан кара черлерин андырлыгынын планын ыаызыла күүседир. 1954 чылдын апрель, май айлар-да андарар кур черлерин 1955 чылдын күзүн чажар дараазынын дүжүдүңге болгаш нургулайында кара кур черлерин 1956 чылдын күзүн чажар тараазы-нын дүжүдүңге андарарын, а ол ышкаш июнь, июль айларда кур черлерин андарарын Сибириниң бол-гаш Муруну Уралдын районнарынга 1955 чылда ча-зын чажар кызылгастың шөлү кылдыр андарарын хандырыр.

Өл-шыгы четчир районнарга ылангыя кара хөз-үнүг болгаш кара эвес-даа хөзүнүг куржаллар-га, а ол ышкаш тарып турар куржуткан черлерге күзүн чажар тарааның бедик дүжүдүн ап болур. Украинанын ыш-хову районнарында чоокку чыл-дарын иштинде эрте хуусааларда ажаатынар культураларыг ары кур черлерин тарып турар кур черлер-биле чоорту солоруун чорудар.

11. Чер-чериниң удобрениелерин (өдкти, торфту, өдк суутун, чүүл-бүрү компостарын болгаш өске-лерни-даа) хөйү-биле мөөңнээрин болгаш ажы-лаарын хандырыр. Торфтун байлаа бар болуп турар районнарда оңу удобрение кылырыг болгаш ча-дырларга белеткээрин улаттарыр. Чоокку ийи-үш чылдарын дургузунда колхозтарга органиктиг удобрениени ажаллаарын 1952 чылга деннээрге, бү-дүн чарткы—ийн катат көвүдедир дээш компостар-ын болгаш органик-минералдыг холумактарын бел-еткээрин болгаш ажаллаарын калбак хемчээл-биле органиастааш.

Минералдыг удобрениелерин бұдүрүлгезинин талазы-биле күчүнү (ылгавыр саванынн ёзууар алырга) 1959 чылда барык 16,5—17,5 миллион тон-на чедир база 1964 чылда 28—30 миллион тонна чедирин 1954—1963 чылдарда чедип алырын Хи-мия улетпурунун Министрствозунга болгаш Метал-лургия улетпурунун Министрствозунга хүлээдир. 1955 чылда грануляциялап каан суперфосфатты кылып үндүрерин 45 хуу чедир болгаш суперфос-фаттын ниити бұдүрүп үндүрүшкүнүндөн оңу 1958 чылда 60 хуу чедир. Аммиактын селитразын көдээ ажил-агыйга чүгге гануляциялап каан хевир-биле бээрин 1956 чылдан эгелеп боттандырыр. Хибис апатиттерин, а ол ышкаш чер-черин фосфоритте-рин көдээ ажил-агыйнын херектелдериңе калбаа-биле ажаллаарынын дугайында айтырыгы ажал-дап кылар.

Минералдыг удобрениелерин чидирин узуткаа-рын болгаш кадалаарын база ажаллаарын экижи-дериңи хемчеглерин алырын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министрствозунга, ССРЭ-нин совхозтар Министрствозунга, чер-чериниң совет болгаш көдээ ажил-агый органианынга хү-лээдир.

12. Ирик хөзүннериң чугайжыдарын, а кужурлуг районнарын хөзүнүн гипстээрин, дүжүттү бедиде-риниң чугула чөпсө болур улуг дузалынын барым-далааш, 1954 чылдан эгелеш тудуг материаллары-нын улетпурунун бұдүрүлгелеринге, чер-чер үлет-пуринге болгаш ус-тывыш кооперациянга чугайн көдээ ажил-агыйга ажаллаар сорулга-биле бұдү-рүп үндүрерин көвүдедирин болгаш оон-биле кады чугайнын садар өртөөн чингедир талазынче эле көр-үп эвеледешкен республикаларын Министрлер Чөвүлелдеринге хүлээдир.

13. Үш-дөрт чылдарын дургузуңда хоран хими-каттарын, эн ылангыя ДДТ-ни, гексахлоранын бол-гаш гранозанын кылып үндүрерин 1953 чылдын планын деннээрге ийи катат өстүрер, көдээ ажил-агыйнын үнүштеринин хоралкылары-биле болгаш аарылгалары-биле демисежер дээш хоран химикатта-рынга херектелдериңи долзуу-биле хандырыр төлээде, чоокку чылдарда фосфорорганиктиг эмирин бұдү-рүп үндүр чорукту шиптедип алыр. Колхозтарга, совхозтарга, колхозчуларын, ажалгачыларын бол-гаш албан-хаакчытарын колдан девицкээринин участкаларыга көдээ ажил-агый үнүштеринин хо-ралкылары-биле болгаш аарылгалары-биле демисе-жериниң бедик бұдүрүлгөгү машиналарын болгаш аппаратураларын кылып үндүрерин көвүдедир бол-гаш чоокку ийи чылдарын дургузуңда көдээ ажил-агыйнын оларын-биле хандырыр.

V.

Машина трактор станцияларынын ажилын улам ыңай экижидер дугайында болгаш колхоз бұдүрүлгезинин хөгжүлдезинге оларнын ролун күштелдирер дугайында

Машина-трактор станциялары болза, колхоз тур-гузуунун индустралдыг материал-техниктиг сууру болуп турар болгаш колхоз бұдүрүлгезинин хөгжү-лдезинге амгы үеде шиптирлиг күш, социаликтиг күрүнениң талазындан колхозтарын удурттура эн чугула дайныр черлер болур. Сөөлгү чылдарда чуртка көдээ ажил-агыйын механизастарынын хө-рээнде дыка чедишкнинер чедип алдынган. Улуг күш кирер хөй ажалдарын механизастарын, кол-хозчуларын күш-ажылы чингедирин болгаш оон бұдүрүлгөгү дыка бедидерин хандырыр амгы үе-ниң хөй санныг чаа техниканын машина-трактор станциялары алган.

Машина-трактор станциялары болза, оларын техника талазы-биле хандыртынганнын бедик денчели-биле органиастык ролду боттандырып тур-ар болгаш колхозтарда бүгү көдээ ажил-агый ажалдарынын дерттүң үжү чыгызын күүседип тур-ар күрүнениң улуг бұдүрүлгелери болуп турарлар. Моон уjurунда колхоз бұдүрүлгезинин бүгү ады-ларын моон ыңай эн шынгыс көдүрүшкүнү хамыктын мурунда машина-трактор станциялары-дан хамааржыр.

Оон-биле кады машина-трактор станцияларынын ажал-чорудулганында улуг четпестер бар деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдегеп тур.

Хөй-хөй МТС-тер трактористерин, трактор бри-гадаларын бригадирлеринин, машинистерин бол-гаш өске-даа тускай эртеминиң ажалчыларын мергежилди кадрлары-биле хандырытынмаан. МТС-териниң механизатор кадрларын аразында ажал-га доктаваас чорук хөй болуп турар. Амгы үениң байдалында МТС-тер нарын техника-биле хандыр-тынган күрүнениң улуг бұдүрүлгелери апарганда, олар доктаамал механизатор кадрлар чок турары шың эвес деп СЭКП ТК-ның Пленуму санады.

МТС-терге кадрлар белеткеленин туруп турар системазы улуг четпестерин болуп турар. Меха-низация школаларынын саны механизатор кадрлар-нын белеткелинде херектеди хандырып турар, оң хараазы-биле МТС-тер трактористерин, ком-байнларын болгаш трактор бригадаларынын өске-даа ажалдакчыларын кыска хуусаалыг курстар-га өөредир уjurга таваржып, оларын белеткелени-нин шынарын кудуладып турар.

Хөй-хөй областарын, крайларын болгаш рес-публикаларын партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органианы МТС-терин удуртуп кадрларын шипип алырын, таарыштыр тургузарынын бол-гаш кижиздериңиң хөзөн багай чорудуп, МТС-терин ажалына улетпурден болгаш эртем албан черлеринден инженер кадрларын хандырыр талазы-биле бар аргаларын ажаллаары турарлар. Оон чылдаганындан амгы үеде МТС-тер директорлары-нын, кол инженерлеринин болгаш септелге мастер-скаяларын эргелекчилериниң албан хүлээлгезинде ажаллап турар кижилерин дыка хөйү тускай эртем билдиг чок, практиктиг кижилер болуп турар-лар. МТС-тер болгаш специализастаап станциялар болза, колхозтарга ажаллаар агрономия болгаш зоотехния талазы-биле дээди эртеминиң четчир сав-ныг тускай эртемингелери чок болуп турар.

(Улангызы 5-ки армнда)

ССРЭ-нің көдээ ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунун 1953 чылдын сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтун илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

(Эгези 1—2—3—4 ариннарды)

МТС-терин хөй нурууунда тракторларнын болгаш көдээ ажил-агый машиналарнын септелгезинин боза кагагалалынын херээ багай тургустунган. Хөй-хөй МТС-терде септелге мастерскаларны болгаш чогуур дерилгелер, гаражтар болгаш көдээ ажил-агый машиналарны кагагаларына сарайлар, а ол ышкаш бүүдүргелерин болгаш амыдыр-чуртталганын өске-даа оран бажынарны чок болуп турар.

МТС-терин материал-техниктиг хандырылганын багай организастаан. Улетпур болза, артык кезектер, инструменттер, нефть савалары, металл болгаш өске-даа материалдар-биле МТС-терин өй-шаанда эвес болгаш четпес хемчээлдиг хандырып турар, ол чорук машина-трактор паркынын ажилына улуг үзүктелешинин болдуруп турар.

МТС-терин ажилын улам ыңай экижидер болгаш колхоз бүүдүргезинин бүү адырларын механизастаарына оларнын ролон күштелдирер соруу-биле СЭКП ТК-ның Пленумунун доктаадыр болза:

1. Машина-трактор станцияларнын кол сорулганы болза, колхозтарда бүү көдээ ажил-агый культураларын дүжүттүүн бүү хемчег-биле бедидерин, нитинин малынын баш санын өстүрери-биле кады оон продуктулуун бедидери хандырыр, хандырып турар колхозтарында чер ажилынын болгаш мал ажилынын нити база бараанын продукцияны көпүдүлдери болуп деп доктаадыр. МТС-тер болза, шөл ажилында ажилдарны механизастаарын доозар, мал ажилында, картофель болгаш ногаалар бүүдүргезинде улуг күш кирер ажилдарны механизастаарын калбаа-биле непередир, колхоз бүүдүргезинге эртемниг болгаш муракчы практиканын чедишкенин аягылаар, колхозтарнын организастаарын, ажил-агыйн улам ыңай бажынарнын база анаа үндөзүлдүрүшкенин материалдыг чаагай байдалын бедидери хандырып ужурулу.

2. Техниканын эң долу болгаш бүүдүрүчүлүг аягылап, оон-биле колхоз бүүдүргезинин бүү адырларын улам ыңайгы күчүлүг көдүрүшкүнүн хандырып шыдаар доктаамал мергезилдиг механизатор кадрларын МТС-терге тургузары партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын эң чугула сорулганы деп санаар.

Бо сорулганы боттандырар төлөөдө, машина трактор станцияларына болгаш специализастаан станцияларга трактористер, трактор бригадаларын бригадирлери болгаш оларнын дузалакчылары, экскаваторларнын машинистери болгаш оларнын дузалакчылары, үчөтчик-заправщиктер доктаамал ажилчылар болуп болгаш МТС-терин штатына кир санатырар, а көдээ ажил-агый болгаш чер казар машиналарда ажилдап турар принциптер, комбайнларнын дузалакчылары МТС-терин штатына сезонунг ажилчылар болуп кирер ужурулу деп доктаадыр.

Эң чооку үедө бүү МТС-терин доктаамал ажилчыларын беле четчелерин хандырып болгаш трактористерни база трактор бригадаларын өске-даа доктаамал ажилчыларын бүү чылдын иштинде шин аягылаарын организастаарын ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга, чер-черин партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнына хүдээдир. Ол сорулганы-биле трактористерин, комбайнларнын, машинисттерин болгаш өске-даа доктаамал ажилчыларнын эртемнерин дапкырларды чорукту калбаа-биле непередир. Көдээ ажил-агый ажилдарында хостуг үедө трактор бригадаларын доктаамал ажилчыларын септелге мастерскаларында, мал ажилынын фермаларын механизастаар талазы-биле монтаж бригадаларында ажилдарга, тудуг болгаш өске-даа ажилдарга аягылаар.

3. Трактор бригадаларын ажилдакчыларын күш-ажыл төлөвиринин болгаш мактал-шаннал тыспырын ам күштүг болуп турар системанынга немелде кайрери эргежок чугула деп санаар:

а) машина-трактор станцияларын трактор бригадаларын ажилчыларынга бээр аक्षा төлөвирин девискээр зонаанын хамаарыштыр моон адаанда хемчээлдерге доктаадыр: трактористерге, трактор бригадаларын бригадирлеринге болгаш оларнын дузалакчыларына күш-хүнүгө-ле 5-тен 8 рубль чедир; үчөтчик-заправщиктерге күш-хүнүгө-ле 3-тен 4 рубль чедир; комбайнларнын дузалакчыларына күш-хүнүгө-ле 4-тен 6 рубль чедир; принциптерге күш-хүнүгө-ле 2 рубль 50 копейк;

б) машина-трактор болгаш специализастаан станциялар болза, трактор бригадаларын ажилчыларынга ам туруп турар натуралдыг магадылал минимумун херек кырында ажаап алган дүжүдүгө хамаарыштыр оларнын ажилдап алган күш-хүн-неринге тыспыр, а колхозтар болза, магадылатынган минимуму эзугаар трактор бригадаларын ажилчыларынга онаажып турар аш-чөм тараанын белеткел органнына дужаарын доктаадыр;

в) септелге мастерскаларына, мал ажилынын фермаларын механизастаар болгаш өске-даа ажилдар талазы-биле ажилдаанын дээш трактор бригадаларын доктаамал ажилчыларынга күш-ажыл төлөвирин ССРЭ-нин көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунун бадыланын төлөвир хемчээлдерин болгаш кылганын барымдалаар өрт-тек-үнелер эзугаар машина-трактор болгаш специализастаан станциялар боттандырар ужурулу;

г) машина-трактор болгаш специализастаан станцияларнын трактор бригадаларын колхозтарда коздан чанынын участоктары чок трактористеринге болгаш өске-даа доктаамал ажилдакчыларына коздан чанынын участоктары бээр.

4. Мергезилдиг механизатор кадрларын белеткээр экижидер сорулга-биле улетпурнуң ус-ларган училищелеринде ажиллатып турар механикатор кадрларын өөдеринин системанынче шилчирер эргежок чугула деп санаар, оон-биле холбаштыр амгы механизация школаларын моон алаанда тускай эртемнерин кадрларын белеткээр талазы-биле көдээ ажил-агый механизация училищелери кылдыр эде организастаар:

а) дизельдиг тракторларга, комбайннарда болгаш көдээ ажил-агыйнын нарын машиналарына ажилдар слесарь мергезилдиг калбак билгинин тракторист-машинистерин чыл хуусаалыг өөдир;

б) илчирбелги, тугулулу тракторларда болгаш көдээ ажил-агый машиналарына ажилдаар слесарь мергезилдиг трактористерни 6 ай хуусаалыг өөдир;

а) боду чоруур болгаш принциптиг комбайннарда база мал ажилында улуг күш кирер ажилдарын механизастаар талазы-биле слесарь монтаж ажилдарына ажилдаар механик-комбайнларнын 6 ай хуусаалыг өөдир.

Көдээ ажил-агыйнын механизация училищелеринде өөренкичлерин ус-ларган училищелеринин өөренкичлеринге бээр-биле доктаатынган норма эзугаар даштыкы, иштики хеп, идиктер болгаш орун херексели-биле хандырыр.

5. ССРЭ-нин Культура Министерствозунун ус-ларган училищелеринин болгаш фабрика-завод өөдиделгезинин школаларын суурунга көдээ ажил-агый механизациянын талазы-биле 250 ус-ларган училищелерин болгаш фабрика-завод өөдиделгезинин школаларын организастаар болгаш көдээ ажил-агый механизациянын бирээзи-ле 240—270 өөренкичилиг 300-тен эвээш эвес чаа училищелерин 1954—1957 чылдарда тургузар, а ол ышкаш көдээ ажил-агый механизациянын амгы ажилдап турар училищелеринге өөдиделгенин 200 корпустарынын, практиктиг кичээлдерге 315 корпустарынын болгаш 600 нити чуртталга бажынарнын тудар.

Көдээ ажил-агый механизациянын ус-ларган училищелеринге болгаш фабрика-завод өөдиделгезинин школаларына удурулганы организастаарын талазы-биле саналдарын ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга база Совхозтар Министерствозунга кады ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлдериинг кириерин ССРЭ-нин Культура Министерствозунга дагзыр.

6. Чаа тракторлар, көдээ ажил-агыйнын машиналары база дерилгелер-биле машина-трактор станцияларын болгаш совхозтарын улам ыңай хандырып сорулга-биле көдээ ажил-агыйга 1954 чылда 1957 чылдын май 1-ге чедир үенин иштинде нити херегелдин 15 аыт күштүг 500 мундан эвээш эвес тракторларын болгаш чер чарар күштүг 250 мун тракторларын, база ол ышкаш көдээ ажил-агый машиналарын, автомобильдерин, көчүп чоруур автомобильдерин, нефть продукциянына херегелдээр саваларын болгаш өске-даа дерилгелерин чогуур санын-биле бээрни улус ажил-агыйнын планнарына көөр.

7. Көдээ ажил-агыйнын нарын техниказы-биле машина-трактор станцияларын хандырынганын денелин-биле ол техниканын кагагаларынын болгаш септээринин бүүдүргө техниктиг суурунун аразында удурулганын чорук оларда тургустунган деп демделдээр. Мастерскалар, гаражтар, сарайлар болгаш өске-даа бүүдүргелерин болгаш амыдырал-чуртталганын оран-бажынарны хөй-хөй МТС-терде чок болуп турар.

МТС-терин бүүдүргө-техниктиг суурун быжылдарын улуг ужуру-дузанын көргөш, машина-трактор болгаш специализастаан станция бүүдүрүчүмү эзугаар септелгенин негелдизин харылап турар чангыс-аай хевирлиг септелге мастерскалыг, тракторлар кагагаларына ийи-үштөн эвээш эвес сарайлардыг, комбайннар кагагаларына ийи-үш сарайлардыг, көдээ ажил-агый машиналарынга четчир санын серилерин болгаш бетонатынган аякык шөлдерин, нефтьбазалыг, автогаражтыг, артык кезектер шыгаар складтыг, конторалыг, суг-биле хандыгырар черлиг болгаш бөдүүн каналы-астыг турар ужурулу доктаадыр.

Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга база оон чер-чер органнына, об-луккускомнарга, крайкускомнарга болгаш республикаларнын Министрлер Чөвүлдериинге хүдээдир болза:

а) улус ажил-агыйнын планында көрдүнгөн 673 мастерскаларын, 1130 сарайларын, серилерин болгаш 81 200 дөрбөлчүн метр чуртталга шөлүнүн тудуушкунун 1953 чылда доозарын болгаш аягылалга кириерин хандырып база 500 чаа мастерскаларын немелде тудуушкунун эгелээр;

б) машина-трактор станцияларына 1954—1955 чылдарда 4200 септелге мастерскаларын, тракторлар кагагалар 8400 гаражтарын, комбайннар кагагалар 8400 сарайларын көдээ ажил-агый машиналарын кагагалар 15 мун серилерин болгаш бетонатынган 15 мун аякык шөлдерин, 2880 нефтьбазаларын, 3600 автогаражтарын болгаш 3600 артык кезектер складтарын тудуушкунун болгаш аягылалга кириерин хандырыр;

в) 1954—1956 чылдарда 9 септелге заводтарын болгаш капитал септелгенин районнар аразынын 6 мастерскаларын тудар, 36 септелге заводтарын болгаш капитал септелгенин районнар аразынын 15 мастерскаларын эгелээр тудуушкунун 1954—1955 чылдарда доозар болгаш ажилдадып кириер;

г) 1954—1955 чылдарда 41 септелге заводтарын болгаш капитал септелгенин районнар аразынын 125 мастерскаларын алдыарын болгаш чарытып кылырын чорудар. Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунун бүү септелге бүүдүргелерин Эвилдиг бүүдүргелерин күселин-биле акчалачтырыныч шилчилер.

МТС-терге тускай үндүргөн материалдары бирги элтетке чедүрүп чорударын ССРЭ-нин ыкш болгаш сазын улетпурнуң Министерствозунга, ССРЭ-нин Тудуг материалдарын улетпурнуң Министерствозунга болгаш ССРЭ-нин Металлургия улетпурнуң Министерствозунга хүдээдир.

8. МТС-терин ажилчыларына, инженер-техниктиг ажилдакчыларына болгаш албан-хазакчыларына амыдыралдыг чогуур байдаларын тургузар сорулга-биле чугула деп санаар болза:

а) 1954—1956 чылдарда чуртталганын 10800 бажынарнын, 3 мун нити чуртталга бажынарнын тудар болгаш аягылалга кириер;

б) МТС-терге хуула чуртталга бажынарнын тудуушкунун калбартып сайзырадырын хандырып төлөөдө, 1954—1956 чылдарда ол сорулгага чыл бүдүрү-ле 450 миллион рубльдин чезалин тыспыр болгаш ону МТС-терин ажилчыларына, инженер-техниктиг ажилдакчыларына болгаш албан-хазакчыларына чезли хевирин-биле 12 мун рубль чедир үшү чылдан эгелеп төлөөри-биле 10 чыл хуусаалыг берип турар;

в) ийи квартиралыг болгаш бир квартиралыг дажылап дигер бажынарнын база хуула чуртталга бажынарны тудуп алырына МТС-тер ажилдакчыларына дузаламчы көргүзөри-биле тудуг материалдарын МТС-терге тускайлап бээрни улус ажил-агыйнын планнарына кагагаларынын боттандырып турар; г) 1954—1955 чылдардын дургузунда хову турлагарына нити чуртталга бажынарнын, машиналар кагагаларына болгаш техниктиг ажаалга кылырына серилерин, хову кухняларын болгаш нефть кагагалар доктаамал черлерин тудурын колхозтарга сүмелдээр.

9. Тракторларга болгаш көдээ ажил-агый машиналарына артык кезектер бүүдүргезинин улуг хожудаашкынын болдуруп болбас деп санаар, ол чорук тракторларнын болгаш көдээ ажил-агый машиналарынын септелгезин өй-шаанда эвес болгаш эки шынардыг эвес болдуруна чедирип турар. Машина тудуушкунун Министерствозунга база Транспорт болгаш аар машина тудуушкунун Министрствозу артык кезектерин бүүдүргезин калбартыныч, ол ышкаш оларнын-биле көдээ ажил-агыйнын үзүктөл чок болгаш комплектиг хандырыныч чогуур кичээнгейн салбын турарлар.

Херегелчилерде болгаш сайгарылга контораларында доктаатынган шилчилге артыкшынарнын хандырып барымдалап, бүү номенклатуралар талазы-биле бадылатынган нормаларын шынгы дүүштүрүп тургаш, көдээ ажил-агыйнын артык кезектер-биле хандырып болгаш оларнын четпестерин узуткаары-биле тракторларга, база көдээ ажил-агый машиналарына артык кезектерин бүүдүргезин элзэн калбартырын, шынарын экижидерин болгаш бот-үнезин чингедирин Машина тудуушкунун Министерствозунга, Транспорт болгаш аар машина тудуушкунун Министерствозунга хүдээдир.

1954—1955 чылдарда МТС бүүрүзүгө трактор бригадаларын техниктиг хандырылганын херегелдизин тракторларын болгаш көдээ ажил-агый машиналарын агрегаттарынын болгаш белдирлеринин солужар фондузун тургузары, база ол ышкаш тракторларын, автомобильдерин болгаш хөдөлдиркичлерин машина паркында барынын 10 хуу хемчээли-биле ол машиналарын капитал септелгенин чорударына септелге заводтарына болгаш капитал септелгенин районнар аразынын мастерскаларына агрегаттарын болгаш белдирлеринин солужар фондузун тургузары эргежок чугула деп санаар.

10. Көдээ ажил-агыйнын материал-техниктиг суурун улам ыңай быжылдарын херээнгө МТС-терин, колхозтарын болгаш совхозтарын электржи-дери чугула ужуру-дузаны болуп турар. Бар турар көдээ электрстанцияларын электри күжүн эки аягыларынын, МТС-терин, колхозтарын болгаш совхозтарын улетпур электросистемаларына ка-тыштырыныч күселин-биле, ол ышкаш станцияларын болгаш электри четкылеринин тудуунга тудуг, улетпур министрстволарын болгаш ведомстволарын кириштирип тургаш, чаа көдээ электрстанцияларын, хат күжүнүгө установкаларын тудуарын аргазы-биле көдээ ажил-агыйнын электржи-дери талазы-биле ажилдарын калбартырын боттандырып ужурулу. МТС-терге, колхозтарга болгаш совхозтарга электри күжүгү хамыктын мурунда бүүдүргө со-рудалыг херегелдирер ужурулу.

11. МТС-тин ажилы дээш натура төлөвирин тыртарын туруп турар системаны бөдик дүжүт дээш демисел талазы-биле муракчы колхозтарга амгы үенин байдалдарына иди болбайн турарын барымдалаш, МТС-терин колхозтарга күсеткен ажилдарын хевирлери-биле, бөдик дүжүт дээш деткимче шанаалдыг төлөвирин херегелештир, МТС-терин ажилы дээш натура төлөвирин зоналар-биле тус-тус ылгалдарын шынгы барымдалаан хемчээлдеринге 1954 чылдан эгелеп шилчилер аяктыгы деп санаар.

12. Көдээ ажил-агыйга күш-ажылдыг организастаашкынын бүүдүргезин өзүп турар техниказы-биле дүжүп, база машиналарга болгаш тракторларга күш-ажылдыг бүүдүрүчүлүүн бедидеринге ажилдакчыларга илиг болган турарын барымдалаш, ажилдын нормаларын үе-үедө эле көөрүн чорутпушаан, машиналарын болгаш тракторларын аягы-лалын экижидер, оларнын ажаалдазын экижидер, машиналарга болгаш тракторларга кылган ажилды көвүдүрөп айтырылжарге онза кичээнгейн са-дырын ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга, ССРЭ-нин Совхозтар Министерствозунга хүдээдир.

13. Көдээ ажил-агыйнын чаа машиналарын бүүдүрүлгеге непередирин дүргедир төлөөдө, чаа машиналарын чагыдып алырын болгаш оларнын шыл-ган хынаарын туруп турар чуруун эде көөрүн ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга, ССРЭ-нин Машина тудуушкунун Министерствозунга хүдээдир.

VI. Көдээ ажил-агыйнын удуртурун экижидер дугайында

1. Көдээ ажил-агый талазы-биле чаа улуг болгаш нарын сорулгаларын күселири болза, ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунун, ССРЭ-нин Совхозтар Министерствозунун, чер-черин партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнынын талазында колхозтарын, МТС-терин болгаш совхозтарын удуртурун шиттирлиг экижидерин негеп турар деп СЭКП ТК-нын Пленуму са-нап тур.

Бо сорулгаларын чедишкенин боттандырылган көдээгө политиктиг болгаш организакчы ажилды денелин көдүрери, коммунистерин, комсомолчуларын, бүү колхозчуларын, МТС-тер болгаш совхозтар ажилдакчыларын чогаадыкчы идепкейин мобилизастаары, социалистиг көдээ ажил-агыйнын бүү күштерин болгаш чепсектерин хөдөлдирип кириери, колхоз, МТС, совхоз бүүрүзүндө, район бүүрүзүндө ажилдын байдалы дээш бистик кадрларын шыгысты харысалганын бедидери эргежок чугула.

2. Колхозтар улуг, хөй адырдыг ажил-агыйлар апарган, а машина-трактор станциялары амгы үенин техниказы-биле чепселетинген болгаш көдээ ажил-агый бүүдүргезинге шиттирлиг күш апарган амгы үе-байдалда ажил-агыйнын мергезилдиг удуртур болгаш көдээ ажил-агыйнын мурунда турар сорулгаларын күселирин хандырып аргалыг мергезилдиг кадрлар-биле колхозтарын болгаш МТС-терин улам ыңай быжылдарынын сорулганын эң чугула ужуру-дузаны болуп берген деп СЭКП ТК-нын Пленуму санап тур.

МТС бүүрүзүгө директорларнын, кол инженерлерин болгаш септелге мастерскаларынын эрге-лекчилеринин албан дужаалдарына колдуунда дээ-ди эртемниг тускай эртемниглер турарын барымдалаш, 1953 чылда улетпурен болгаш улус ажил-агыйнын өске-даа адырларын инженер-механиктерин шилип алгаш, машина-трактор болгаш специализастаан станцияларже директорлар, кол инженерлер болгаш септелге мастерскаларынын эрге-лекчилери кылдыр чорударын эвилдешкен республикаларнын компартияларынын ТК-ларына, крайкомнарга болгаш обкомнарга хүдээдир. Тускай эртем чок, ыңгалза-даа бодунун херээш практикага эки өөренип алган болгаш МТС-терин мергезилдиг улетпур турар МТС-тер директорларын оларнын ээлеп турар албанына артырып, база боттарынын мергезилин бедидеринин талазы-биле оларга дуза-лаар.

Трактористер МТС-терин штатына турар болгаш бедик магадылалдыг төлөвирин алып апарган амгы үедө, мурунда турган хөй-хөй механизаторлар машина-трактор станцияларына ажилче күз-елдин-биле келир дээрин барымдалаш, партия организастаары болза, улетпурлуг бүүдүргелерге, тудугже, өске-даа организастаарже МТС-терден ажилдап чоруй барган трактористерин болгаш өске-даа механизатор кадрларын ортузунга тайыл-быр ажилын чорудар болгаш машина-трактор станцияларына дедир кээрине оларны кыйгырар ужурулу.

МТС-терге ажилдаары-биле улус ажил-агыйнын өске адырларын чорудуп турар инженерлерин болгаш техник-механиктерин база ол ышкаш мурунда МТС-терге ажилдап чораян, ам МТС-терже дедир келир күзелин илереткен трактористерин болгаш өске-даа механизаторларнын чогуур бүүдүрүлгелер, албан черлери, министрстволар болгаш ведомстволар ажилдан шактык чокка хостадып чоруктан турар ужурулу деп доктаадыр.

3. 1954—1955 чылдарда 6 500 инженер-механиктерин, оон иштинде көдээ ажил-агый механизациянын институттарын болгаш өске-даа техниктиг дээди өөредилге черлерин доозуп үнген анык тускай эртемниглерден 2 500 инженерлерин 1954 чылда ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозунга чорударын ССРЭ-нин Культура Министерствозунга хүдээдир.

4. Көдээ ажил-агыйнын тускай эртемниг чангыс кижизин элзэн каш колхозтарын хандырып кылдыр тургустунган колхозтарын агрономуп болгаш зоотехниктиг хандырылганын амгы туруп турар чуруму көдээ ажил-агыйнын мурунда турар өзүп келген сорулгаларын харылап шыдавайн турар деп СЭКП ТК-нын Пленуму доктаадып турар. Ындыг байдал турда, агрономнар, зоотехниктер болгаш көдээ ажил-агыйнын өске-даа тускай эртемниглерин хөй таварылгаларда колхоз бүүдүргезинин органи-закчылары болбайн база агрономуп болгаш зоотехниктиг хемчеглерин, эртемниг чедип алышкы-нарнын болгаш колхозтарда муракчы дуржулганы амыдыралга боттандырыныч талазы-биле шуут харылаар ажилдан чардыккан туруп турар.

Колхозтарга агрономуп болгаш зоотехниктиг дузаламчыны күштелдирер сорулга-биле, колхоз бүүрүзү машина-трактор станцияларынын штаттарына турар көдээ ажил-агыйнын бир-ийн тускай эртемнигери-биле доктаамал хандырылган турары-биле, участок агрономдарын болгаш зоотехниктерин орнуга колхозтарга доктаамал ажилдаар агрономдарын болгаш зоотехниктерин МТС-терге тургузар. Чамдык эң улуг колхозтарын хандыры-биле МТС-терин штаттарына бригадаларга болгаш фермага бир-бир тускай эртемниглерин тур-гузуп болур.

Көдээ ажил-агый министрстволарын болгаш оларнын чер-черде органнын эде организастаанын, машина-трактор станцияларында участок агрономдарын четкизин база көдээ ажил-агыйнын болгаш белеткелдерин районнар эргелдериинде участок зоотехниктеринин болгаш агрономдарын четкизин дүжүргезинин, өске албан черлеринде болгаш организастаарда ажилдап турар тускай эртемниглерин санын кызырганынын түнелинде хосталып үнген дээди болгаш ортумак эртемниг агрономдарын, зоотехниктерин аягылааш, а ол ышкаш көдээ ажил-агыйнын дээди өөредилге черлерин болгаш техникумдарын доозуп турар анык тускай эртемниглерин аягылааш, колхозтарын хандырыры-биле 1954 чылдын чазынында МТС-терге 100 мун агрономдарын, зоотехниктерин чорударын ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Минис-терствозунга, республикаларнын Министрлер Чөвү-лдериинге, крайкускомнарга болгаш об-луккуском-нарга хүдээдир.

5. Колхозтарда удуртукчу кадрларын шилип алырынын болгаш кижиздиринин херези чедир үне-левес чорукту чок кылырын база политика болгаш ажил-херек талазы-биле ханатынган көдээ ажил-агыйнын дээди болгаш ортумак тускай эртемниг-лерин, а ол ышкаш өске-даа тускай эртемниглеринин база удуртукчу болгаш организакчы ажил талазы-биле улуг дуржулгалыг, колхозчу улуг ажил-агый-нын удуртулганын хандырып аргалыг, көдээ ажил-агыйнын билер практикниглерин колхоз даргалары-нын ажилына шилип ап, депшидип тургаш, колхоз-тар даргаларын составын быжылгаар чорукту хандырынын областарын, крайларнын болгаш рес-публикаларнын партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнына хүдээдир.

6. Көдээ ажил-агый органнынын талазында МТС-терин болгаш колхозтарын удуртурун турум-чуп доктаай берген практиказы амгы үедө өзүп келген негелдизерге болгаш көдээ ажил-агыйга болган эскерилгелерге дүшөй турар деп демдел-дээр. ССРЭ-нин Көдээ ажил-агый болгаш белеткелдер Министерствозу база оон чер-черде орган-дары колхозтардан болгаш МТС-терден элзэн тава-рылгаларда хоорук ажилдап турар, көдээ ажил-агыйнын хөгжүдөрүнүн хөй-хөй айтырылганын шит-тирлээдө Эзу барымдалаап көөр чорукту болдуруп турар, чамдык чугула адырларнын сандараанынын чылдаганынын анализтеейин, база хожодап турар районнарда болгаш колхозтарга эргежок чугула дузаламчыны өй-шаанда көргүспейн турар.

Көдээ ажил-агыйнын удуртурун экижидер болгаш көдээ ажил-агый органнынын аппараттында ажилдап турар тускай эртемниглерин болдунар-ла

СССР-ннц кэдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдөр хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-нын Пленумунун 1953 чылдын сентябрь 7-де Н. С. Хрущевтуң илеткелинин талазы-биле үндүргөн доктаалы

(Эгези 1-2-3-4-5 ариннарда)

хөй-биле хостадып тургаш, колхозтарны болгаш МТС-терни кадрлар-биле быжыглаар төлээде, СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунуң база кэдээ ажыл-агыйнын чер-чер органнынын ажылын эде тургузары эргежок чугула деп санаар. Бо сорулга-биле:

а) аппараттан хосталып үнген тускай эртемниглерини МТС-терге болгаш колхозтарга ажылдаар кылдыр чорудар төлээде, СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунуң эргел-аппаратын база оон чер-черде органнынын штаттары дика кызырар болгаш кэдээ ажыл-агый органнынын кэдээ ажыл-агый бүүдүрүлгезин удурутуунуң талазы-биле оперативтиг болгаш организацык ажыл-чорудулгазын экижидерин хандырат;

б) кэдээ ажыл-агыйнын кол адырларын хөгжүдеринин планнаашкынын болгаш кэдээ ажыл-агый талазы-биле күрүне планынын күүсөлдөзүнүн талазы-биле контрольду; кэдээ ажыл-агый пропагандазын күштедиреринин болгаш кэдээ ажыл-агый талазы-биле эртем албан черлерин удурутуунуң база ол ышкаш эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганын чедишкенин бүүдүрүлгезин шингээдин киреринин; машина-трактор станцияларын болгаш кэдээ ажыл-агый бүүдүрүлгезинин механизациязын улам ыңай хөгжүдөрүнүн херезин удурутуунуң; кэдээ ажыл-агыйнын материал-техника талазы-биле хандырынын болгаш акшаландырынын; кэдээ ажыл-агый продуктуларын белекелдин удурутуунуң; кадрларын шилип алырын, таарыштыр тургузарын болгаш белекелдеринин база кэдээ ажыл-агый артелинин Уставын сагып турарын контрольдарын айтырылгыч СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунуң ажылын мөөнээр;

в) Россия федерациязында кэдээ ажыл-агыйнын кол адырларын чорударын талазы-биле харысалганы РСФСР-нин Министрлер Чөвүлөм болгаш РСФСР-нин Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозу херек кырында харышылгайын турар кылдыр тургустуруп келген шын эвес байдалды узууткар төлээде, РСФСР-нин девискээринде турар ажыл-агыйнын бүү адырларын, колхозтарын, машина-трактор станцияларын удурутуун РСФСР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга даандырат.

7. Көдээ ажыл-агый пропагандазы болгаш эртемниң база мурнакчы дуржулганын чедишкенин бүүдүрүлгезин шингээдин чорук СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунуң, чер-черде партия, совет болгаш кэдээ ажыл-агый органнынын талазында кэдээ ажыл-агыйнын удурутуунуң ам-даа чарылбас кезде болбайн турар деп СЭКП ТК-нын Пленуму демдегел тур. Мурнакчы колхозтарнын, МТС-терин, совхозтарнын болгаш кэдээ ажыл-агый чарыкчыларнын ажылынын чаа аргалары болгаш методтары бүүдүрүлгезин оожум болгаш шиптирлиг эвес шингээтин турар. база кэдээ ажыл-агый культуларынын дүжүтүүн, мал ажылынын продуктуунуң өдүрүлгезин, машина-трактор паркынын бүүдүрүлгезин бедиеринге багай ажылгатынып турар.

СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, СССР-ннц Совхозтар Министрствозунга, эвилелешкен республикаларнын Компартияларнын ТК-ларына, СЭКП-нин крайкомнарына болгаш обкомнарына, республикаларнын Министрлер Чөвүлөдөринге, крайкомнарга болгаш облуксоюзкомнарга хүлээдири база:

а) кэдээ ажыл-агый пропагандазынын болгаш эртемниң база мурнакчы дуржулганын чедишкенин бүүдүрүлгезин шингээдин херезин чедир үнелес чорукту чок кылар болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле шингээдири кэдээ ажыл-агыйнын удурутууну чарылбас кезде болу бээрин хандырат;

б) колхозчуларын болгаш совхозтар ажылчыларын өвөрдөргө өзү барымдалар чорукту чайлаткаш, үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарын ажылын шынгызын-биле экижер, колхозтарнын болгаш совхозтарнын бүүдүрүлгезин ажыл-чорудулгазын экижерин хандырат төлээде, ажылдын мурнакчы аргаларын ажылдарын талазы-биле практиктик чачыларын курстарын диакчыларынга угадын шингээдири;

в) улус ажыл-агыйнын чорударын агротехниктиг болгаш зоотехниктиг чаа, дешишкелди аргаларын болгаш методтарын өвөрин талазы-биле кэдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглеринин, трактор болгаш хову ажылынын бригадаларын, бригадирлерин, хову ажылынын болгаш мал ажылынын ажылдакчыларнын семинарларын үргүлүч чорудар.

8. Көдээ ажыл-агый эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганын чедишкенин айтырылгычтарнын талазы-биле массалыг литератураны, кэдээ ажыл-агыйнын өвөрдилге черлеринге болгаш курстарына өвөрдилге номнарын болгаш көргүзүлгө чүлдөринин үндүрүлгезин экижерин, база ол ышкаш мурнакчы колхозтарнын, совхозтарнын, МТС-теринин база кэдээ ажыл-агыйнын чарыкчыларын чедишкенин дугайында хөй язы өнүгүп плакаттарын, тускай хуудастарын үндүрерин организастарын СССР-ннц Культура Министрствозунга, СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, СССР-ннц Совхозтар Министрствозунга, чер-черин партия болгаш совет органнына хүлээдири.

9. Колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге кэдээ ажыл-агый талазы-биле лекция пропагандазын экижерин, эртемниглерин, кэдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглерин болгаш мурнакчыларын ол ажылга хандырын СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, СССР-ннц Совхозтар Министрствозунга, СССР-ннц Совхозтар Министрствозунга болгаш политиктиг база эртем билгидер непердеринин талазы-биле Бүгү-эвилел нийтиглеринге хүлээдири.

10. СССР-ннц Культура Министрствозунга хүлээдири болза:

а) кэдээ ажыл-агыйнын бедик шынардыг, колдуунда өнүгүп, өвөрдилге болгаш эртем-непердилге кино-чуруктарын СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунуң база СССР-

нин Совхозтар Министрствозунуң планнарын болгаш чагыктарын өзүгаар эргежок чугула хөй санын кылдыр кылып үндүрерин организастар; өвөрдилге болгаш эртем-непердилге кино-чуруктарын шуут колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга массалыг көргүзерин организастарынын эргежок чугула хемчеглерин алыр;

б) эртемниң болгаш кэдээ ажыл-агыйда мурнакчы дуржулганын чедишкенин радио дамчыштыр пропагандаларын дика экижер.

11. Үнге тарттырган лекцияларын болгаш беседаларын колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге болгаш агро-зоотехниктиг өвөрдилгенин бөлүмдеринге дагынап дамчыдарына магнитофоннарын калбаа-биле ажылдап тургаш, кэдээ ажыл-агыйнын мурнакчыларын, эртемденеринин болгаш тускай эртемниглерин чугааларын пленкага бижири чорукту организастарын СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, СССР-ннц Совхозтар Министрствозунга база СССР-ннц Культура Министрствозунга хүлээдири.

12. Социалисттик кэдээ ажыл-агыйнын чедишкенин калбаа-биле пропагандалар төлээде, 1954 чылда Москвага Бүгү-эвилелдин доктаамал ажылдаар кэдээ ажыл-агый делгелгезин ажыдар; Бүгү-эвилелдин кэдээ ажыл-агый делгелгезинге киржири эрге дээш чарышты эр, херээжен колхозчуларын, кэдээ ажыл-агыйнын бүү ажылдакчыларын, колхозтарнын, МТС-терин болгаш совхозтарнын, районнарнын, областтарнын, дуржулга станцияларын болгаш эртем-шипчилел институттарын ортузунга калбартыр. Районнар, областтарга, крайларга болгаш республикаларга кэдээ ажыл-агый делгелгелерин чыл санында чорударын база практикалаар.

13. Билдингир чедишкенин турза-даа, кэдээ ажыл-агый эртемни колхоз болгаш совхоз бүүдүрүлгезин негелдеринден ам-даа хождуп турар деп СЭКП ТК-нын Пленуму демдегел тур. Хөй-хөй эртем-шипчилел институттары болгаш дуржулга станциялары ажылын практиккадан хоорулчак чорудуп, лабораторияларын болгаш дуржулга шиплеринин кызык черлеринге хандынып турар. эртемни болгаш практиканы чаа ажылдышынар-биле болгаш саналдар-биле байлтайн турар болгаш чер ажылынын, мал ажылынын культуразын көдүрөр талазы-биле колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга эвез дузалалык туралар.

Эртем-шипчилел албан черлеринин ажылында четтестерин чайладырып, колхоз болгаш совхоз бүүдүрүлгезин негелдеринден эртемниң хождуашкынын алып эртерин, кэдээ ажыл-агыйнын бүү адырларын улам ыңай көдүреринин талазы-биле колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга практиктик дузаламчыны көргүзөргө эртем албан черлеринин болгаш күштедирерин СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, областтарнын, крайларнын болгаш республикаларнын партия, совет органнына хүлээдири. Күш-ажылдын бүүдүрүлгезин бедиеринин болгаш кэдээ ажыл-агый продукциязынын бүүдүрүлгезин улгатырынын чаа билгидер-биле база методтары-биле, кэдээ ажыл-агыйнын ажылдакчыларын кадрларын кэдээ ажыл-агый эртемни-биле чепсегээр төлээде, эртемденерин күштерин кэдээ ажыл-агый эртемни улам ыңай хөгжүдөрүн утландырат.

14. Көдээ ажыл-агый артелинин Уставын эң шыгым сагызынын талазы-биле үргүлүчүн контроль хандырып, нийтинин черлерин болгаш колхоз өвчүзү түтчөгүзөрүн фактыларын болдурбазын, колхозтарда ажыл-херектерин ажыл-агый эвез чорудар чорукту чайладырып хемчеглерин ап турарын, күш-ажылды организастарын экижерин болгаш күш-ажылды сагылга-чуруму бедиерин чедип алырын, нийтинин бүүдүрүлгезинге бүү колхозчуларын идекпейлиг киржилгезин хандырын СССР-ннц Көдээ ажыл-агый болгаш белекелдер Министрствозунга, чер-черин партия болгаш совет органнына хүлээдири.

15. Акша болгаш натуралыг улуг орулгаларын ап, күрүне мурнуга хүлээлгелерин чедишкенин күсөдил турар болгаш колхозчуларын күш-хүнүгө продукттарын, акшанын бедик берилдизин чыл санында хандырып турар экономика талазы-биле быжыккан хөй санын колхозтар амгы үеде чурттуг бүү районнарында бар болуп турар. Көдээ ажыл-агыйнын хөгжүдөрүнүн талазы-биле партиянын болгаш чазактын ажылдап кылганы элээн хөй улуг хемчеглерин боттандыраты колхозтарнын акша орулгаларын улам ыңайгы улуг өздөзүн хандырат. Бо байдалдарда колхозтар оларнын нийти ажыл-агыйнын өздөзүнүн хемчээли-биле, колхоз бүүдүрүлгезинге ажылдарына болгаш хөй-нигнин амьдардыныга улам идекпейлиг киржиринге херээжен колхозчуларга эки байдаларын тургузар төлээде, уруглар садтарынын, яслилеринин болгаш божуур байжанынын тудуушкунунга боттарынын орулгаларын кезин ажылаар долу аргалыг болуп турар. Ол ышкаш экономика талазы-биле быжыккан колхозтар клубтарын болгаш өске-даа культура-чырыдышык албан черлеринин тудуушкунунга хөрөңгилер үндүрер аргалыг болгаш ужурут-даа.

Бажынарнын болгаш херим-кажаа иштигеле тудуларын септегезин база тудуушкунун чорударына, коьданга ыяш олурутууга кат-нимисти ыяштарын олурутуу материалдарын тыптынды алыр, одаар чүд чедип алырына болгаш колхозчуларын өске-даа хузуунда херелдерин хандырыныга оларга дузаламчы көргүзөр колхозтарга база сүмөлөзө чогур.

VII.

Көдээге партия-политиктиг ажыл дугайында

Көдээ ажыл-агыйнын улам ыңайгы көдүрүшкүнү чаягар болу бээр деп бодал болза алдагал болур ийик. Көдээ ажыл-агыйнын көдүрүлүшкүнүгө тургустуруп турар материалдыг чүлдөр болгаш аргалар партия организастарын ажыл-чорудулгазынын экижилдиге чокка чогур ажыктыг чүлдөрин боттары тып ап шыдавас. Бо аргалары болгаш байдалдарын ажылаар төлээде партия ор-

ганизациялары болза, колхозчуларын, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыларын калбак массаларын башгаар болгаш оларын кэдээ ажыл-агыйнын күчүлүг көдүрүлүшкүнү дээш демиселче апаар журулуг.

Ыңчангаш, кэдээ ажыл-агыйнын улам ыңай хөгжүдөр талазы-биле сорулгаларын чедишкенин шиптирлээр партия организастарынын организацык болгаш политиктиг ажылын массаларын иштигге бүү хемчеглер-биле күштедирерин негеп турар.

Көдээ партия организастарынын ажыл-чорудулгазында улуг четтестер бар деп СЭКП ТК-нын Пленуму демдегел тур. Хөй-хөй колхозтарда масса-политиктиг ажылды чавыс денелге чорудуп, ажылды чоңуу политиктиг кижиздилгезинге чогур кичээгейин салбайн турар. Хөй-хөй колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда культурамьдыралдын хандырылганы багай тургустунган.

Районнарнын партия болгаш совет органнынын ажылын утка-шынары болгаш методтары колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга удурулганын экижер негелделерге хаая эвес дүүшөй турар. Чер-черин партия, совет органнында хөй санын ажылдакчылар бар турда-ла колхозтарда болгаш МТС-терде ажыл-херектин байдалы дээш районнарнын удурутуу ажылдакчыларын чогур харысалгазын тургуспаан. Колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга удурулганы колдуунда-ла кэдээ ажыл-агыйнын кампанияларын чорудар үеде кэдээ ажыл-агыйнын билбейн баар төлөзөкчелерин чер-черге үргүлүч чорудар арга-биле боттандырып турар, ол чорук дааскан херек дээш ажыл-агыйларнын удурутчуларын харысалгазын кудуладып турар.

Партия райкомнары болза, колхозтарнын, МТС-теринин болгаш совхозтарнын партия организастарынын ажылыне кичээгейин эвез салып, элээн хөй таварылгаларда оларын боттары-ла билдинер дээш сала салып, кэдээ ажыл-агыйнын удурутуу талазы-биле оларга дагымайн турар, оон журунандан хөй-хөй партия организастары колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде ажыл-херектин байдалына чугула сатылдарын көргүсөй, колхозчу активта база МТС-терин болгаш совхозтарнын ажылдакчыларын багай организастап турар.

Чер-черин партия органны кэдээде комсомол ышкаш шак ындагы улуг күштү кэдээ ажыл-агыйнын көдүрүлүшкүнү дээш демиселче чедир үнелеп көрбөй турар болгаш четтес ажылдап турар. Комсомол организастары, кэдээ аныктыр чер ажылынын болгаш нийтинин мал ажылынын культуразын бедиер сорудгаларын шиптирлээрине чокка хандып турар.

Көдээ ажыл-агыйнын удурулганында четтестер болгаш алдагалдар колдуунда хөй-хөй обкомнар, крайкомнар болгаш эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-лары районнарын багай удуруту, чер-черде херектин байдалын багай билди, хождуп турар районнар болгаш колхозтарга боттуг дузаламчыны көргүсөй, машина-трактор станцияларын удурутуунда чайлап, база МТС-терин ажыл-чорудулгазын дээш бүү харысалганы район организастарынын бүүрүн-биле чүдү каганы-биле тайылбырлатынар деп СЭКП ТК-нын Пленуму санап тур.

Көдээ партия-организастыг болгаш партия-политиктиг ажылды экижер сорулга-биле СЭКП ТК-нын Пленумуну доктадыры болза:

1. Көдээде масса-политиктиг ажылга удурулганы улуу-биле күштедирер, бо доктаалды бүү колхозчуларга, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыларынга таныштырар чорукту хандырынын обкомнарга, крайкомнарга болгаш эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-ларына хүлээдири. Социалисттик кэдээ ажыл-агыйнын бүү адырларын улам ыңай хөгжүдөрүн, колхозтарнын нийти ажыл-агыйнын бүү адырларын быжыдар болгаш бүү талазын хөгжүдөрүн, нийти болгаш баарыныг продукциянын көвүдөдирин, кэдээ ажыл-агый продукттарын белекелдеринин күрүне планынын өй шаанда күүсөдирин, колхозтарнын акша болгаш натура орулгаларын бедиеринге болгаш колхозчуларын материалдыг чагай байдалын экижеринин сорулгаларын шиптирлээр дээш социалисттик чарышты калбаа-биле делгедер. Партия организастары боттарынын бүү ажылды чорударда, боттарынын хүрээлени хун келген тудум-на өзүп көвүдөп турар колхозтарнын, МТС-терин болгаш совхозтарнын мурнакчы кижилерине, чер болгаш мал ажылынын мастерлеринге дагынар журулуг.

Социалисттик чарыштын чоруп турарын, колхоз тургузуушкунун мурнакчы дуржулганын база партия болгаш совет органнын кэдээ ажыл-агыйнын удурутуу талазы-биле ажылынын практиказын калбаа-биле чырдырын төп болгаш чер-черин солуннарына хүлээдири.

2. Көдээ ажыл-агый удурулганын методтарын өскерттерин, колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга удурулганы кыры-биле бюрократтыг көр чорукту соксадыры, колхозтарын удурутуд чагар-дужаар чорукту узуткаарын, районнар болгаш колхозтар-биле харылааны күштедирерин, район бүүрүндө ажыл-херектин байдалын эки билерин обкомнарга, крайкомнарга болгаш эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-ларына хүлээдири.

Партиянын болгаш чазактын шиптирлерин күүседир дээш база районнарда кэдээ ажыл-агыйнын байдалы дээш райүүскомнарнын харысалгазын шиптирлин-биле бедиери, колхозтарнын, совхозтарнын, ылангыч МТС-терин кэдээ ажыл-агыйнын хөгжүдөрине улуг болгаш өзүп турар ролон барымдалаш, райүүскомнарнын талазында оларнын ажыл-чорудулганын улум тодаргай удурутуун хандыраты эргежок чугула деп санаар.

Колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга ажылды эки билери-биле удурулганын шип боттандырат аргалыг, кэдээ ажыл-агыйнын эки билер, дуржулгалыг кадрлар-биле партиянын кэдээ райком-

нарын болгаш райүүскомнарын быжыглаарыне хемчеглерин алыр. Область, край болгаш республика организастарында эн эки ажылдакчыларын шилип алгаш, районнарнын партия, совет удурулганын быжыглаарыне чорудар.

3. Партиянын кэдээ райкомнарын амгы тургузуу МТС-терге болгаш колхозтарга удурулганы экижеринин негелделеринге дүүшөй турар деп көргөш, амгы үе-чаада районну партия аппаратынын ажылын колхозтарын болгаш МТС-терин удурутуу турарында ээ-харысалга чок чоруктарын чайлаткан турар кылдыр эде тургузарын, партия райкомунун секретарына баштаган ажылдакчыларын бөлүүн райкомга МТС бүүрүзүн айы-биле тургузарын чугула деп санаар, ол болук МТС-ке болгаш оон хандырып турар колхозтарын партия-политиктиг ажылды чорудар журулуг. Ол бүү бөлүктөрүн ажыл-чорудулганын нийти удурулганы партия райкомунун бир дугаар секретары боттандырат. Директорунун политика талазы-биле ораакчынын албан-дужаалын МТС-ке тургузарын ажыктыг эвез деп санаар.

4. Колхозтарнын, МТС-терин болгаш совхозтарнын партия организастарын быжыглаарын, кэдээ ажыл-агыйнын улам ыңай көдүрөрине оларнын ролон күштедирерин эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-ларынын, партия крайкомнарын, обкомнарын болгаш райкомнарын эн чугула сорулгаларын бирээзи деп санаар. Бүүдүрүлгени шиптирлиг участоктарына коммунистерин болгаш комсомолчуларын шип таарыштыр тургузарын хандырат; колхозтарнын, МТС-терин болгаш совхозтарнын партия организастарынын секретарынын составын партиянын белекелетинин болгаш дуржулгалыг ажылдакчылары-биле быжыглаар.

5. Көдээ ажыл-агыйнын улам ыңай хөгжүдөр дээш демиселге комсомол организастарынын ролон бедиерин, кэдээ аныктыр социалисттик чарыштык хандыдып кирерин хандырып, аныктыр инитиативаны, үнелиг эгелээшкенин бүү хемчеглер-биле хөгжүдөр болгаш делтирнин обкомнарга, крайкомнарга, эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-ларына болгаш ВЛКСМ ТК-га хүлээдири. Комсомол организастары болза, социалисттик чарыштын, күш-ажылдын мурнакчы методтарын, кэдээ ажыл-агый эртемни болгаш практиказынын эн чаа чедишкенин бүүдүрүлгезин негелдеринин адыжылары болуп, колхозтарнын, МТС-терин болгаш совхозтарнын ажылында четтестерин чайладыры-биле холбашкан айтырылгыч партия организастарынын мурнуга тургузар талазы-биле улуг инициативалыг болур журулуг.

6. Херээженерин колхоз болгаш совхоз бүүдүрүлгезинге канчаар-даа аажок улуг ролон демдегелешкан, крайкомнарга, обкомнарга, крайкомнарга болгаш эвилелешкен республикаларнын компартияларын ТК-ларына хүлээдири болза, колхозчу херээженерин, МТС-терин болгаш совхозтарнын ажылчын херээженеринин ортузунга масса-политиктиг болгаш культура-чырыдышыктын ажылды күштедирер, херээженерин колхоз бүүдүрүлгезинге, дүжүтүү бедиер болгаш мал ажылынын көдүрүлүшкүнү дээш идекпейлиг демиселге калбаа-биле хандырат.

7. Социалисттик кэдээ ажыл-агыйнын хөгжээни-биле колхозчуларын, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын культуралыг негелделерин өскөт, ол чорук кэдээ чоңуу культура-амьдыралдыг хандырылганын дугайында сагыш-салышкынын күштедирерин негеп турар деп чүвени партия организастары барымдалаар журулуг. Көдээде культура-чырыдышыктын албан черлеринин ажылынын денелин бедиери, клубтарын болгаш библиотекаларын ажыл-чорудулганын дигерези, кино-чуруктарын үргүлүч көргүзөр, кэдээ радио-жуударын күштедирер болгаш радио дамчыдалгазынын шынарын экижерин эргежок чугула. Партия эмнелге болгаш уруглар албан черлеринин ажылын, база ол ышкаш садмы-кооператив организастарын ажыл-чорудулганын кошканды болбас контрольдуң алаанга ап, улустун херелелинин бүү-ле чугула бааранын үзүктөлүшкүн чокка садарын хандырат журулуг.

Колхозчу көзөңни ажылчы чононарын материал-культуралыг денелин бедиер дугайында үргүлүчү сагыш-салышкынын бүү партия болгаш совет организастарынын эн чугула хүлээлгезин болур деп СЭКП ТК-нын Пленуму санап тур.

Советтик чурт коммунизмче орук-биле бурунгаар бүүрүлдүн-биле чоруп оорар. Коммунисттик тургузуушкунун программанын эн чугула бар кезе болза, улус ажыл-агыйында кол күш болур социалисттик индустриянын күчүлүг өздөзүнүн суурунга үндөзүлөш, кэдээ ажыл-агый продуктуларын элбекшин бистин чуртувулга тургузарын сорулгаларын практикага шиптирлээр болур. Амгы үе байдалдарда ол сорулга бүү улустун эн чугула сорулганы кылдыр бистин мурнувата тургузунган. Бо сорулганы чедишкенин шиптирлээр ажылчын агынын болгаш колхозчу тараачынарнын эвилелин улам быжыктырыныга база дузалаар.

СССР-ннц кэдээ ажыл-агыйнын улам ыңай хөгжүдөрүн сорулгаларын күүседиринге боттарынын күштерин салып, чогадыкчы инициативаны калбартырыне бүү колхозчуларын, МТС-терин болгаш совхозтарнын ажылдакчыларын СЭКП ТК-нын Пленуму кыйгырып тур.

Ажылчын агы, колхозчу тараачынар, бистин интеллигенциясы, бүү совет кижилер Коммунисттик партиянын удурулганы-биле бо сорулганы кыска хуусааларда шиптирлээр дээринге СЭКП ТК-нын Пленуму быжык бүүрелин илередиш тур.

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.